

Bosætningsundersøgelsen 2017

*Om organiseringen af og erfaringerne fra
bosætningsarbejdet på de danske småøer*

Indholdsfortegnelse

Indledning.....	2
Analyse.....	6
Konklusion.....	23
Bilag 1.....	28
Bilag 2.....	42

Bosætningsundersøgelsen er resultatet af et sociologisk praktikum ved Sammenslutningen af Danske Småøer i foråret 2017 og er det første arbejde af sin art indenfor rammene af denne organisation. Med afsæt i sociologiske metoder og fortolkninger har opgavens forskningsspørgsmål været ganske åbne og søgt behandlet med mest mulig systematik, og temaerne har været mangfoldige og vide: bosætning, lokalsamfundsaktivisme, strukturelle forhold og forudsætninger, branding og fortællingen om ø-livet, samt frivillighed og ildsjælenes engagement. Af samme grund har undersøgelsen, som her udfærdiget ved rapport, itaget sig en ganske betragtelig størrelse. Den faglige dybde og grundighed har således været 1. prioritet herafter, snarere end at producere et kort skrift, der kun opsummerede undersøgelsens analytiske pointer og konklusioner. Et tilsvarende, kort skrift findes også og er ligeledes tilgængelig via Sammenslutningen af Danske Småøer.

På en del af de danske småøer har man i mere eller mindre organiseret grad arbejdet, indenfor de sidste 5-10 år, på at få indbyggertallet til at stige; nogle steder i endnu længere tid, andre steder kortere. Det skal forstås i lyset af den åbenlyse nedgang i indbyggertallene på de danske småøer, som har kendetegnet de sidste 100 års ud- eller afvikling. På nogle af småøerne er dette arbejde i høj grad blevet påbegyndt i kølvandet på de sidste få årtiers faldende indbyggertal, og det tilskrives således af øboerne en væsentlig – hvis ikke direkte – sammenhæng med denne udvikling, at bosætningsarbejdet hos dem har taget fart. I lyset af det, bliver nærværende undersøgelse kun mere og mere relevant. På andre øer har man det forhold til bosætningsarbejdet, at det er en fremtidsaktie, en sikring og derfor noget, man ikke har igangsat på grund af en egentlig, nuværende indbyggertalskrise, men mere et stille og roligt forsøg på at foregribe, hvordan det skal se ud i fremtiden. På nogle af øerne har alle de bestræbelser, som bosætningsarbejdet indebærer, været foretaget udelukkende af den lokale beboerforening, mens man på andre øer har haft andre foreninger som bannerførere i bosætningsarbejdet; et tredje eksempel på det organiserede bosætningsarbejde, som især vil få opmærksomhed i nærværende undersøgelse, er brugen og driften af bosætningsgrupper og bosætningsudvalg, der som oftest udspringer af beboerforeninger, men som udelukkende arbejder indenfor rammerne af bosætningsspørgsmålet. Intensiteten af bosætningsarbejdet kan man således på forhånd, og med al rimelighed, forestille sig er vidt forskelligt fra ø til ø, alt efter hvor stor indbyggerkrisen så at sige er (eller rettere opleves), samt i hvilken arbejdsgruppeform, og med hvilke arbejdsmetoder, det bedrives i. Og endeligt må det tilføjes at der også findes de øer, hvor der slet intet bosætningsarbejde foreligger.

Undersøgelsen har udmøntet sig i 3 hovedsagelige delopgaver, nemlig først og fremmest dén at kortlægge de forskellige indsatser og initiativer, som der er at finde på samtlige af de danske småøer, når det kommer til bosætningsarbejdet, og dernæst at analysere på dette arbejde og finde mønstre, der kan forklare hvorfor man finder på forskellige ting på

forskellige øer, og endeligt at forsøge at sammenfatte disse i et slags idékatalog. Et sådanne idékatalog er tænkt som et opslagsværk, hvori småøerne kan lære af hinandens eksempler og få inspiration til hvordan man nu og i fremtiden skal kunne tiltrække nye indbyggere, hver på sit sted og med metoder, der passer til de lokale forhold. Idékataloget bygger, såvel som selve kortlægningen af indsatserne, kun på øboernes oplevelse af med hvilken succes de har kunne løfte opgaven med bosætningsarbejdet, og står derfor ikke, på nuværende tidspunkt, støttet op af nogen som helst form for statistisk evidens; en sådan ville også være svær at arbejde med, da man i så fald skulle opstille nogle almengyldige standarder for, hvornår at eksempelvis en bosætningsgruppe, fra den oprettes og begynder at virke, skal kunne udsættes for en lignende kvalitetstest – og det er formentlig også kun med de langsigtede resultater indenfor bosætningsarbejdet, at en sådan arbejdsgruppes bidrag i virkeligheden skal kunne måles eller påvises, og derfor må den mere beviselige kvalitet af disse, derfor stå hen for nu. I den følgende rapport vil delopgaven *bosætningsarbejdets forskellige former, strategier og metoder* være udgangspunktet for analysen, diskussionerne og konklusionen, og de øvrige delopgaver, *bosætningsarbejdets kortlægning på de 27 danske småøer* (kortlægningen) og *erfaringer fra bosætningsgruppedannelser og bosætningsarbejde med inspiration og gode idéer til andre øer* (idekataloget), vil bringes efterfølgende som henholdsvis bilag. Hvis man således kun er interesseret i kortlægningen af bosætningsarbejdet – heriblandt at finde sin egen ø og læse om dens indsats – kan man læse med herefter i bilag 1 og hvis man kun er interesseret i at læse i og få inspiration fra idékataloget, kan man med fordel bladere til bilag 2.

Om analysen og data

Når man med fagsociologisk teori og metode skal undersøge bosætningsforholdene på de danske småøer, er der en række forskellige overordnede områder eller niveauer, som man kan vælge at tage afsæt i og forholde sig til. To af disse vil i det følgende blive fremhævet, da jeg anser dem for specielt velegnede til en netop sådan opgave: det første område, som man typisk vælger at stille skarpt på, når det drejer sig om øerne, er forekomsten af færgeafgange og længden på overfartstider, antallet af arbejdspladser på øen, eksisterende boligmasse (og ledig boligmasse), samt tilstedeværelsen af en købmand, skole, institutioner og lignende; alt dette lagt sammen i én kasse kan man mere formelt også kalde for strukturelle forhold: De ting man undersøger her, eller fremhæver, befinder sig på et såkaldt strukturelt niveau, og fokuserer sig som sådant meget overordnet og sammenlignelsesegnet til småøerne. Et sådant fokus kan nemlig give os et fint overblik og bidrage til at inddele de 27 småøer i mindre kategorier, for at vi bedre og mere meningsfuldt kan undersøge dem både hver for sig og i forhold til hinanden. På småøerne bliver man også ved med at komme tilbage til den erkendelse, at netop disse overordnede forhold oftest har stor betydning – sommetider

konsekvens – for øens evne til at tiltrække nye indbyggere, og bosætningsarbejdet formes naturligvis derefter; en ø med skole må i sagens natur havde nemmere ved at tiltrække børnefamilier end en ø uden, og en ø med korte og hyppige overfartstider må være mere attraktiv for pendlere, end øer med få og lange overfartstider.

Samtidigt med det strukturelle fokus eller niveau kommer et andet og mere umiddelbart fokus også til syne, nemlig dét, der udelukkende forholder sig til hvad indbyggerne på øerne, formelt og uformelt, i foreninger og ved privat initiativ, gør af bestræbelser for at højne bosætningsforholdene på øerne. I mangel på bedre vil vi i det følgende kalde dette fokus for det social-interaktionistiske fokus eller niveau, da det især forholder sig til hvad indbyggerne *aktivt* (interaktionistisk) gør for at lokalsamfundet (socialt) kan vokse – analytisk vil dette også vise sig at være et af de områder, hvor småøerne virkelig bliver forskellige fra hinanden. Det strukturelle udgangspunkt fokuserer på mange af de ting vi i dag allerede har megen data omkring, nemlig de, fra ø til ø, vidt forskellige forhold, som illustreret herover for, og har derfor ikke været genstand for en egentlig dataindsamling i dette arbejde; det social-interaktionistiske udgangspunkt forholder sig derimod til hvad hver ø og øsamfund aktivt har gjort for at forbedre bosætningsforholdene eller tiltrække nye indbyggere – noget der ikke findes i statistikkerne – og har derfor været det bærende, metodiske udgangspunkt for bosætningsundersøgelsen. Dataindsamlingen har således været med fokus på bosætningsarbejdet på hver ø, og dette er foregået ved korte, telefoniske interviews af 10-20 minutters varighed med én, specielt velegnet informant fra hver af de 27 danske småøer; således har jeg i alt skulle lave 27 interviews med ø-repræsentanter, lokale beboerforeningsformænd eller bosætningsgruppemedlemmer, hvorfor vi med en metodologisk term derfor kan karakterisere disse som semi-strukturerede ekspert-interviews. Der hvor de strukturelle data bliver inddraget i analysen, vil dette blive understreget og forklaret yderligere, og denne data er hentet fra rapporten *27 perler i det danske ørige* (2015), der er lavet og udgivet af Sammenslutningen af Danske Småøer tilbage i 2015. For kort at redegøre for nogle af de forskellige data eller variable i denne rapport, kan blandt andet nævnes: arealmæssig størrelse på øen, indbyggertal, færgeoverfartstider, samt boligmassen og størrelsesforholdet imellem helårshuse, fritidshuse og regulære sommerhuse. De to anvendte typer af data står således i kontrast til hinanden, da der for den sidstnævntes part er tale om strukturelle forhold der er beskrevet og indsamlet kvantitativt, mens der for det social-interaktionistiske – altså bosætningsarbejdets – vedkommende, er tale om en kvalitativ indsamling og anvendelse af data. De 2 tilgange eller fokusområder behøver dog ikke at stå i modsætning til hinanden, men kan for så vidt nuancere og komplementere hinanden, da de sammenlagt giver et væld af forskellige typologier eller modeller for, hvordan hvilke størrelse øer laver forskellige initiativer (samt peger på hvorfor forskelligt bosætningsarbejde

giver god mening på forskellige øer), og derfor vil den følgende analyse i sin helhed understøttes og forstærkes af data og empiri fra begge niveauer eller fokusområder. Det giver efter min mening flere muligheder for analysen og bidrager derfor til større og bredere forklaringskraft i forhold til forskningsspørgsmålet og derfor også værdien af selve denne undersøgelse.

Bosætningsarbejdets forskellige former, strategier og metoder

I den følgende rapport vil bosætningsarbejdets forskellige former, strategier og metoder blive analyseret og diskuteret på baggrund af bilag 1. Underinddelingen vil være med afsæt i en række forskellige emner, som har taget form efter det, som kortlægningen har indeholdt – de er således ikke konstrueret på forhånd men er et udtryk for – i visse deles tilfælde i hvert fald – ny viden om bosætningsforholdene og bosætningsarbejdet på øerne. Først vil nogle grundlæggende forhold og tendenser ved bosætningsarbejdet blive opstillet og forklaret, dernæst et afsnit om boligmassens betydning for øernes bosætningspotentiale, siden en behandling af bosætningsgrupper og beboerforeninger og forskelle imellem disse, efterfulgt af betydningen af frivillig, kvalificeret arbejdskraft og aflønnet ekspertise. Herefter om betydningen af strategier, visioner og fremtidsplanlægning, og dernæst om branding af og fortællingen om øen og dets betydning i forhold til at skabe synlighed, samt hvad arrangementer og ”åben ø”-dagen skaber af potentiale. Slutteligt vil et stykke følge om egentligt bosætningsarbejde og projekter i den forbindelse; alt sammen for endelig at kunne give nogle kvalificerede bud til et idekatalog om bosætningsarbejde i det næste, og sidste kapitel. Gennemgående for nærværende kapitel er, at der for den første del vil blive gjort brug af oversigter til nemt at synliggøre forholdene imellem de forskellige øer og illustrere hvordan forskellige baggrundsvariabler, som overfartstider eller størrelsen på boligmassen, har betydning for bosætningsarbejdet, dets form og nødvendighed på hver ø; i den anden halvdel vil især de kvalitative pointer fra dataindsamlingen være fremtrædende. På den følgende side vil en overordnet oversigt med en lang række forskellige baggrundsvariabler og strukturelle forhold indledningsvist blive bragt, og som senere skal blive refereret til hist og her. Man kan med fordel bladre tilbage til denne, som man læser sig frem i undersøgelsens rapport og få præsenteret de forskellige analytiske pointer og argumenter for sig. Som nævnt i indledningen er netop denne, første oversigt (oversigt 1) lavet på baggrund af publikationen *27 perler i det danske ørige* af Sammenslutningen af Danske Småøer, og det øvrige, kvalitative data stammer fra den foregående kortlægning af bosætningsarbejdet på de danske småøer. Som indledningsvist nævnt stammer de følgende emner fra kortlægningen og informanternes egne forklaringer, hvorfor analysen således er kommet til at se ud som den gør, og er struktureret derefter, men alligevel må det pointeres, at der i sagens natur må være mere til bosætningstemaet, end blot det som nærværende undersøgelse kommer ind på. Der kan altså med største sandsynlighed være flere emner og forklaringer indenfor temaet som helhed, men disse er altså udeladt her af samme årsag som forklaret i det ovenstående.

De danske småøer ses herunder i oversigt 1 – en hurtig oversigt med forskellige variable og strukturelle forhold, som der fra tid til anden vil blive vendt tilbage til i det følgende.

Oversigt 1: Væsentlige strukturelle forhold omkring småøerne i dag

	Areal (i km ²)	Indbyggertal	Helårs/fritids/ sommerhus	Overfartstid (i min.)	Skole
Aarø	5,7 km ²	160	76/22/66	7-8 min.	
Agersø	6,8 km ²	163	101/22/80	15 min.	
Anholt	22 km ²	146	70/30/350	3 timer	X
Askø/Lilleø	4,2 km ²	46	30/25/230	25-30 min.	
Avernakø	6 km ²	127	56/29/20	35 min./ 70 min. ¹	
Baagø	6,3 km ²	25	12/28/4	30 min.	
Barsø	2,5 km ²	23	8/8	15 min.	
Birkholm	0,9 km ²	11	7/11/1	25 min.	
Bjørnø	1,5 km ²	32	13/4	17 min.	
Drejø	4,2 km ²	63	50/50	35-40 min./ 75 min. ²	
Egholm	6 km ²	41	15/1/10	5 min.	
Endelave	13 km ²	164	80/70/70	60-70 min.	X
Fejø	16 km ²	460	160/30/205	15 min.	X
Femø	11,5 km ²	119	155/39/52	50 min.	
Fur	22 km ²	788	400/10/510	5 min.	X
Hjarnø	3,5 km ²	104	55/3/3	5 min.	
Hjortø	1 km ²	8	4/10	60 min.	
Lyø	6 km ²	95	65/70	35 min. / 70 min.	
Mandø	7,6 km ²	40	21/40	45 min. ³	
Nekselø	2,2 km ²	18	10/12	20 min.	
Omø	4,5 km ²	160	80/20/140	50 min.	X
Oro	15 km ²	848	240/1200	30 min./ 6 min. ⁴	X
Sejersø	12,4 km ²	353	225/60/420	65 min.	X
Skarø	2 km ²	28	31/19	35 min./ 55 min.	
Strynø	5 km ²	199	96/43	30-35 min.	X
Tunø	3,5 km ²	111	60/120/100	55 min.	X
Venø	6,8 km ²	204	80/15/25	3 min.	

¹ Trekantssejls med Lyø og vice versa

² Trekantssejls med Skarø og vice versa

³ Bemærk overfart ved traktorbus og ikke færge

⁴ Bemærk 2 færger, der betjener denne ø og derfor 2 forskellige, uafhængige overfartstider

Grundlæggende forhold og tendenser

Der er på baggrund af kortlægningen af bosætningsarbejdet, som står nøjere beskrevet i det forrige kapitel, to grundlæggende forhold, som skal være med til at indlede den følgende analyse af bosætningsarbejdets former og metoder: Først og fremmest må man skelne imellem det formelle og organiserede bosætningsarbejde, som samtlige af de interviewede informanter fra hver ø, har haft en eller anden speciel indsigt i, og så det uformelle og uorganiserede bosætningsarbejde, som ligeså vel kan finde sted der. Det uorganiserede bosætningsarbejde kan få så vidt forekomme i mange henseender i ligeså høj grad som det formelle og organiserede – metoderne kan endog være de samme på visse punkter – men med henblik på netop dette, er vores informanter ikke nødvendigvis de bedst egnede til at blive interviewet i så fald. Fokus vil derfor ligge på det første, altså det formelle og organiserede bosætningsarbejde, da det er dét som dataindsamlingen har fokuseret på og som vi herefter vil kunne sige noget om. Derfor kan de erfaringer og arbejdsformer som i det følgende vil blive analyseret, ikke have navn af at være ”den samlede sum” af bosætningsarbejdet på de danske småøer, da alle de ting, idéer og initiativer, som øboerne selv finder på og laver privat og uafhængigt af både Sammenslutningen af Danske Småøer og de lokale beboerforeninger, også må have en betydning for bosætningsarbejdet på den lange bane. Dog skal det foreslås, at der forekommer overlap imellem de to: når der bygges en lejebolig privat eller når der egenhændigt bliver fortalt om ø-livets kvaliteter til en potentiel tilflytter, eller når der på en helt tredje måde bliver lavet et eller andet, der har et bosætningsfremmende element i sig, så kan metoderne fra dette således være de samme, som hos det formelle, organiserede bosætningsarbejde; om det foregår det ene eller andet sted, så bidrager det nok alt sammen til tiltrækningen af tilflyttere eller bosætningsforholdene, og det er værd at have in mente på baggrund af denne undersøgelse.

Et andet og ligeså grundlæggende forhold, eller skelnen, er imellem de øer, der mangler indbyggere til den eksisterende og ledige boligmasse, som man på disse øer har, og så de øer, der mangler ledig, eksisterende boligmasse til de potentielle indbyggere, man modtager henvendelser fra. Altså grundlæggende kan man dele de danske småøer op i øer, hvor man oplever en efterspørgsel på huse – dette er ved folk, der har tilkendegivet at de gerne vil bosætte sig der, men ikke har noget at kunne købe, leje og flytte ind i – og så de øer, hvor øen selv, altså lokalsamfundet, efterspørger og arbejder på at tiltrække tilflyttere til den ledige boligmasse. Sat på en spids er det bosætnings- eller indbyggertals-potentialets to mulige veje at gå, og det er det andet grundlæggende forhold i lyset af bosætningsarbejdets kortlægning. Herunder er fremstillet en oversigt, der giver et hurtigt overblik over hvilke øer, hvor det videre bosætningsarbejde handler om en eventuel udvidelse af boligmassen og

hvilke øer, hvor bosætningsarbejdet handler om at få afsat den ledige, eksisterende boligmasse først.

Oversigt 2: Øer, hvis umiddelbare bosætningspotentiale hænger sammen med en efterspørgsel på indbyggere, og øer, hvis umiddelbare bosætningspotentiale hænger sammen med en efterspørgsel på en udvidelse af boligmassen⁵

Øer, der mangler indbyggere	Øer, der mangler huse
Aarø, Agersø, Anholt, Avernakø, Barsø, Birkholm, Endelave, Fejø, Femø, Fur, Hjarnø, Hjortø, Lyø, Mandø, Omø, Orø, Sejerø, Skarø, Strynø, Tunø, Venø	Askø/ Lilleø, Bjørnø, Drejø, Egholm, Nekselø

Ved det "umiddelbare bosætningspotentiale" forstås hvad man lige nu må gøre, hvis indbyggertallet skal kunne forøges, og om end formuleret lidt kantet, så dækker det simpelthen over hvad man rent matematisk – uden hensyntagen til byggelovgivning, byggestilspræferencer eller øens egne ønsker – bliver nødt til, hvis man vil have flere indbyggere. Det betyder blandt andet, at jeg har set bort fra ønsket om at bygge nye huse på de øer, hvor man i forvejen har mange eller kun ganske få ledige huse på boligmarkedet; der er dog mere og mere der tyder på, at en udvidelse af boligmassen vil kunne gavne selv øer, hvor der i forvejen er en håndfuld huse til salg. Det skal selvfølgelig også bemærkes, at ikke alle af de øer, hvor bosætningspotentialet er på sit yderste, altså hvor indbyggertallet ikke kan blive højere taget boligmassen i betragtning, har udtrykt noget egentligt ønske om en eventuel udvidelse af boligmassen i fremtiden. Visse steder har man forsøgt at undersøge mulighederne for at få udstykket jord og byggetilladelser fra den lokale fastlandskommune af (eksempelvis på Egholm), andre steder foreslår man den samme udvikling, men uden at tillægge det nogen særlig sandsynlighed for at komme til at ske når man medregner lokal bygge- og miljølovgivning (eksempelvis på Bjørnø), og til sidst må man også forestille sig de øer og lokalsamfund, hvor man slet og ret ikke ønsker, at der skal bygges nyt. I det ovenstående er alle disse forskellige måder at forholde sig til boligmassens udvidelsespotentiale sat i samme kasse for en nemheds skyld, da oversigten blot skulle illustrere, hvordan man et sted har brug for flere indbyggere og et andet sted har brug for flere huse, hvis indbyggertallet skal stige. En kort bemærkning om urbaniseringen og moderniteten i Danmark skal få lov at falde i den sammenhæng:

"De danske øers glansperiode, målt i antal beboere, var sidst i det 19. århundrede. Den tidligste opgørelse over befolkningen på de 27 øer, der er tilgængelig hos Danmarks

⁵ Baagø er udeladt i oversigt 2, grundet manglende besvarelser.

Statistik, er fra 1930. Da levede der i alt 10.766 borgere på øerne. Det var en periode, hvor der var masser af arbejdspladser i landbrug, fiskeri, søfart, handel og håndværk”

(Next Stop – Small Islands, 2015).

Som tidligere antydte i forhold til affolkningen af de danske småøer, er urbaniseringen ikke nok i sig selv i forhold til at få en udtømmende forklaring på hvorfor, at det er gået øerne som det påvises i ovenstående citat. Tiden er, som der rigtigt nok står, rendt fra de helt små landbrug, som i høj grad har karakteriseret småøernes arbejdsmarked – det samme gælder for så vidt også fiskeriet – og pendling er nu blevet et uundgåeligt vilkår for de arbejdsduelige indbyggere på øerne. I forlængelse af erhvervenes transformation i samme periode i Danmark som helhed, men også især på de danske småøer, er indbyggertallet også nødvendigvis faldet; arbejdet er forsvundet, men før var netop disse typiske erhverv noget, der skaffede flere indbyggere. På gårdene boede der førhen, foruden bonden og dennes familie (herunder typisk et betragteligt børnehold), også karle og piger, og et resultat af moderniteten betød endvidere, at der i dag som oftest kun bor en enkelt familie (2 voksne og 1 eller 2 barn/børn typisk) pr. gård eller hus. Nye tider betyder derfor, at ikke nok med at de lokale erhverv er forsvundet, så skal husene i dag også rumme færre mennesker end som førhen – alt sammen lægger det et pres på indbyggertallene og bosætningsforholdene på de danske småøer. Når denne udvikling har foregået som den er, er det derfor også givet på forhånd, at indbyggertallene bredt set kun har kunne falde siden 1930'erne og til i dag. Øerne er – modsat fastlandet og landdistrikterne, hvor lokalsamfundene over større arealer kan overlappe og supplere hinanden ift. skoler, købmandsbutikker, etc. og derfor medvirke til at holde liv i hinanden – skarpt geografisk afgrænsede, hvorfor en netop sådanne udvikling i forhold til brugen af boligmassen har haft store konsekvenser for lokalsamfundets struktur og levedygtighed. Hvis man går tilbage til oversigt 1, så vil man også kunne se, at øer med relativt samme areal, men stor forskellighed i størrelsen på boligmasse, også har vidt forskellige indbyggertal. Alt dette vil blive nærmere analyseret herefter, under emnet 'boligmassens betydning for øernes bosætningspotentiale'.

Boligmassens betydning for øernes bosætningspotentiale

Uden at gøre dette til genstand for undersøgelsen – for det er i sin helhed et studium for sig – kan man hurtigt sammenligne sådanne øer, som antydte i det tidligere afsnit, og det giver et præj om, at boligmassen er den hidtil oversete eller underkendte variabel i bosætningsarbejde. Sat på en spids er de øer, hvor man har formået at holde boligbyggeriet i gang siden første halvdel af 1900-tallet, langt bedre stillet i dag, end de øer, hvor man helt syntes at havde stoppe med at bygge i samme periode. Endvidere synes det især også at gælde at de øer, hvor man i løbet af 60'erne og 70'erne fik udstykket og solgt jord til sommerhusbyggeri eller egenhændigt fik bygget sommerhuse, er fremgangen i dag ikke til at overse. Relativt ens øer

adskiller sig i den grad fra hinanden på det punkt, blandt andet Lyø og Avernakø: på Lyø stemte man i sin tid nej til en sommerhusudstyknings i omfanget af et regulært sommerhusområde, hvor man i samme periode på Avernakø stemte ja og byggede et sådant. I dag er et tydeligt resultat af de to, forskellige dispositioner for slige beboerforeningsvalg dengang, at boligmassen ganske enkelt er større på Avernakø end på Lyø, og at dette kan være en del af forklaringen på hvorfor, at de to ellers helt arealmæssigt ens øer, har så forskellige indbyggertal (Avernakø har mindst 30 flere indbyggere, på trods af nøjagtig samme kommunale tilhørsforhold og ens færge/overfartsmuligheder). Dette er i kraft af, når fritidshuse eller sommerhuse bliver normaliserede eller flex-forordnede, hvorfor de må bruges til helårsbrug, at småøer med sådanne boligtyper og boligområder pludselig får en markant større boligmasse og derfor kapacitet til endnu flere indbyggere; dvs. at sommerhuskvarterer i sådanne tilfælde bliver at regne for regulære boligkvarterer, og ydermere også må have en appel eller ihukommelse overfor smag og præferencer hos potentielle tilflyttere, der gerne vil flytte på en ø, men som ikke kan – eller vil – købe, overtage og passe et gårdhus eller en landejendom. Småøer med en sådanne udvidet, mere alsidige boligmasse (som på Askø/Lilleø, Fejø, Fur, Omø, Orø og Sejerø, hvor regulære sommerhuse udgør næsten mere end halvdelen af boligmassen) er så at sige bedre stillet overfor bosætningsproblemstillingen i moderniteten (eller vore dage), hvor boligdrømme og boligsmag er vigtigt dele af det, at vælge hvor man vil bosætte sig og købe hus. Af samme grund – altså ved en genopdagelse af boligmassens nøglerolle i bosætningsspørgsmålet – er det klart, at man på flere øer har gjort sig tanker om, hvornår et hus bør sælges 'for alt i verden' og hvornår, man bør forsøge at sælge det til helårsbrug. For på den anden side er der den problemstilling 'når husene ikke sælger sig selv', om man skal sælge et ellers oplagt helårshus til fritidsbrug, bare for at få cirkulation på boligmarkedet (sælgers bekymring) eller for sikre sig, at husene i det mindste bliver passet og renoveret (lokalsamfundets bekymring). Det modsatte er nemlig at man ingen cirkulation har på boligmarkedet og at der ikke bliver postet penge i fornyelsen eller vedligeholdelsen af boligmassen i lokalsamfundet. Bopælspligten som et lokalplans-regulativ til brugen af helårshuse og transformationen af boligmassen til fritidsbrug og omvendt, samt dårlige belåningsmuligheder i landdistrikterne generelt er alt sammen vilkår, der præger udviklingen på mange af øerne. I den forbindelse bør det også nævnes, at man på mange af øerne har følt en effekt på boligmarkedet stammende fra finanskrisen i 2008, som først nu rigtig har sluppet sit tag i hussalget på øerne; en væsentlig bekymring var da, om husejerne fik det for deres huse, som de havde givet for dem før krisen, og dette har altså sat en midlertidig hæmsko på nogle af småøerne og disses boligmarkeder.

At tilknytningsmønstrene på de danske småøer er særegne og stærke må for de fleste ø-folk ikke være nogen hemmelighed, og for min egen part har jeg ved endda et par studier (vigtigst af alt mit bachelorprojekt) fået en masse kvalitativ empiri, der peger i retning af at sådanne påstand har noget på sig. Et lignende, gennemgående forhold skaber dog også et problem i forhold til boligmassen på småøerne: ved arv af et familiehus eller en slægtsgård, som man er vokset op i og føler en stærk tilknytning til, men som man ikke kan bosætte sig i til helårsbrug af forskellige årsager (arbejde, andet bosted, familieforhold), gør, at der i stigende grad er en del af boligmassen, som hverken bliver brugt til helårsbrug eller bliver sat til salg nogensinde, men som kun går i arv og bliver brugt i et begrænset omfang. Man ser især at tilknytningsmønstrene skaber vanskeligheder på boligområdet på øer som Aarø, Anholt og Nekselø, og om end at husene i så tilfælde bliver passet og vedligeholdt, forsvinder disse boliger som mulige rammer for helårsindbyggere, der i forenings-, erhvervs- og handelslivet udgør vigtige dele af lokalsamfundet og bidrager dertil.

En sluttelig bemærkning om boligmassen er desangående den kompleksitet hvormed at boligmassen bebos af ejere af samme eller af lejere, samt graden af kompleksitet forbundet med ejer-strukturen ved lejeboliger: på de mindre af småøerne ejes langt de fleste ejendomme af dem, som enten bor i dem eller bruger dem (for sommerhusenes vedkommende). Når man kommer ud på de lidt større øer ses der i højere grad et marked for lejeboliger, samt typen af boliger i sådanne tilfælde, hvor lejligheder frem for hele huse til udlejning, findes i et større omfang, end på de mindre småøer. Endelig udvides ejer-strukturen på de helt store småøer på lejeboligområdet til ikke kun at være ved private hus- og lejlighedsejere til også at være ejet af eksempelvis boligforeninger, nogle få steder lokale og andre steder med base på fastlandet. Lokalsamfundene på øerne bevæger sig hen i en mere urban retning, hvor pendling, boformernes stigende kompleksitet og alsidighed, samt omstilling og mobilitet er uundgåelige vilkår, som både indbyggerne såvel som boligmarkedet bliver nødt til at forholde sig; Ø-livet kan måske synes som et sundt og naturligt modtræk til den udvikling, men der er ingen tvivl om, at skabelsen af flere lejemuligheder på småøerne – især taget de dårlige belåningsmuligheder og efterskellene fra finanskrisen i betragtning hvad huskøb angår – vil kunne skabe fremgang på øerne og udvide markedet af tilflyttere i fremtiden.

En diskussion, som ikke kan foretages uden et kyndigt fagkendskab til bygge- og miljølovgivning generelt og på de enkelte småøer – noget, som jeg ikke er i besiddelse af – er om boligmassens størrelse. Boligmassen og dens udnyttelse er i hvert fald tæt knyttet – i lyset af ovenstående argumentation – til indbyggertallet og lokalsamfundets formåen og kompleksitet på den enkelte småø, og derfor er tiden måske inde til bredt set at bygge nyt. Tiden synes i hvert fald moden til at der åbnes op for en mere generel diskussion om hvorvidt et nyt paradigme på øernes boligmasseområde skal skitseres: politisk lobbyarbejde for en

lempelse af lovgivning og lokalplaner er nødvendigt, for at skabe bedre rammevilkår og gøre især de mindre småø-lokalsamfund mere levedygtige i fremtiden; en sådanne diskussion gøres i hvert fald bedst med inddragelse af forskellige faggrupper og ekspertiser.

Bosætningsgrupper, beboerforeninger og andre grupper/foreninger/udvalg

Herunder ses en oversigt over kortlægningen af bosætningsarbejdets forskellige former, og i det følgende vil brugen af de forskellige grupper blive analyseret.

Oversigt 3: Bosætningsarbejdets organisering på øerne

	Beboerforeningen	Bosætningsgruppen	Andre foreninger	Intet bosætningsarbejde
Aarø	X	X		
Agersø	X			
Anholt	X		X	
Askø/Lilleø	X			
Avernakø				X
Baagø				
Barsø				X
Birkholm				X
Bjørnø				X
Drejø				X
Egholm				X
Endelave	X			
Fejø	X		X	
Femø				X
Fur	X		X	
Hjarnø				X
Hjortø				X
Lyø				X
Mandø				X
Nekselø				X
Omø	X	X		
Orø	X			
Sejerø	X	X		
Skarø				X
Strynø		X		
Tunø	X		X	
Venø	X			

Kortlægningen af bosætningsarbejdet viser umiddelbart, hvordan de forskellige foreninger og beboerforeninger står sammen i bosætningsarbejdet. I udgangspunktet går beboerforeningerne igen for bosætningsarbejdet på øerne, nogle steder står de alene, andre steder i samarbejde med enten en bosætningsgruppe/udvalg eller en helt tredje gruppe/forening. Forholdet mellem hvem eller hvilken foreningen, der er den primære aktør i bestræbelsen på at tiltrække nye indbyggere til øerne, står ikke entydigt klart, men på de øer, hvor man eksempelvis har dannet bosætningsgrupper, der er den fremmeste i forhold til en lang række opgaver, arbejder disse typisk med branding af øen og reklame for ø-livet mens beboerforeningen arbejder for selve rammeskabelsen for bosætning (eksempelvis at sikre internet og infrastruktur eller eje og drive en indslusningsbolig) – dog sorterer bosætningsgrupperne for de fleste øers vedkommende under beboerforeningen, og dens medlemmer er valgt ind herigennem. Man kan derfor tale om at bosætningsgrupperne for de flestes vedkommende arbejder tæt sammen med beboerforeningerne, og aflaster disse på områder, der godt tåler at blive adskilt for beboerforeningernes almindelige arbejdsområder; det kan være med til at sikre meningsfulde samarbejder og en nødvendig arbejdsdeling/uddelegering af opgaver, der skaber rum og ressourcefordeling til fordybelse og sikring af kvaliteten i bosætningsarbejdet. Foruden ø-udvalgene er beboerforeningen som oftest også det sted, hvor relationen til fastlandskommunen forvaltes, og samarbejdet imellem disse har meget at sige: mange projekter og arrangementer kan laves af beboerforeningerne – herunder også særligt bosætningsfremmende – med støtte og rådgivning fra kommunen, som netop er sikret ved en stabil og god kontakt dertil. Det være sig med konsulentarbejde, ressourcer og midler, men også i forhold til at skabe ordentlige rammer for eksempelvis pendling, hjemmehjælp eller hjemmearbejdspladser, som alt sammen påvirker bosætningen på småøerne. I den forbindelse er det også vigtigt at påpege, at der for nogle øer er tale om produktive samarbejder med kommunerne, mens det for andre snarere itager sig form efter en kamp for overlevelse i det fordelingspolitiske spil; altså imellem ordentlige strukturelle forhold og sparring, og så spareplaner og sejlplansreduktioner.

Andre steder er det helt andre foreninger, der så at sige er bannerfører i bosætningsarbejdet: foreninger, for hvem bosætningsarbejdet er særlig vigtigt, f.eks. foreningen eller bestyrelsen omkring en skole, der især har brug for nye børnefamilier, som tilfældet er på Anholt og Orø, eller erhvervsforeningen på Fejø. Lektien herfra er at andre, mere uafhængige foreninger tager teten på visse af bosætningsarbejdets områder. Hvad der imidlertid virker bedst – eller er mest fremmende for bosætningen – er ikke til at slutte heraf, så på den måde fremstår analysen på dette punkt mere som en deskriptiv aflæsning eller beskrivelse af forholdene og brugen af forskellige grupper. På øer som Strynø virker bosætningsgruppen, modsat i de fleste andre øers tilfælde, også på det praktiske plan: som

beskrevet og analyseret under emnet 'bosætningsprojekter' som nærværende kapitel afsluttes med, har bosætningsgruppen her varetaget nogle praktiske og organisatoriske opgaver, med blandt andet at sætte øboere og kommende øboere sammen, for at skabe identifikation og sociale relationer. På Omø er det modsat beboerforeningen, der varetager en lignende opgave, med at sætte forskellige mennesker sammen, der på hver sin måde skaber identifikation og synliggøre livsmulighederne på øen, for folk, der er interesserede i at flytte til øen.

Fælles for bosætningsarbejde i foreningsregi synes at være, at man fordeler det praktiske arbejde og det mere strategiske, planlægningsprægede arbejde imellem aktører, for hvem de forskellige opgaver bedst løses. De fleste bosætningsgrupper varetager i den forbindelse arbejdet omkring branding og fortælling, reklame og synlighed, mens beboerforeninger tager sig af de mere 'tunge' opgaver indenfor bosætningsarbejdet, hvilket således bidrager til et synligt, konstant samarbejde imellem disse; det er det generelle billede af brugen af bosætningsgrupper og lignende foreninger, der har et erklæret formål i forbindelse med bosætningsarbejde. På Fur er der dog en interessant afvigelse fra dette billede: her har man i kølvandet på et eksternt-organiseret projekt skabt 'Fur Udviklingsråd' (se kap. 1, s. 11-12), en slags bosætningsgruppe der udelukkende arbejder med strategi og planlægning og udvikling, men hvor man først og fremmest er helt og aldeles uafhængig af beboerforeningen og disses (forskellige) interesser. Udviklingsrådets medlemmer konstitueres i sagens natur derfor ikke fra beboerforeningen, og på den anden side har det et erklæret mål om at rekruttere medlemmerne på baggrund af kvalifikationer og evner i forhold til at skabe udviklingsplaner og visioner, snarere end deres repræsentativitet eller popularitet i lokalsamfundet. Arbejdsområderne bliver således for Fur Udviklingsråd at skabe netværk udadtil med fokus på finansiering og overblik over mulige samarbejdspartnere, helt uden om drift og praktisk arbejde i det almindelige bosætningsarbejde. Især hvad medlemsstrukturen angår er det således radikalt anderledes fra de almindelige bosætningsgrupper og bosætningsarbejde i beboerforeninger på de andre småøer, der for det første ikke har så stærkt definerede arbejdsområder eller paradigmer indenfor grupperne, og hvis medlemsstruktur samtidigt i høj grad beror på medlemmernes indvalg i foreningerne. Gruppemedlemmernes evner og kvalifikationer i forhold til bosætningsarbejdets, samt hvordan de samles og forenes, er det næste punkt, som analysen skal dreje sig om, og det vil i det følgende afsnit blive analyseret nærmere.

Frivillig, kvalificeret arbejdskraft og aflønnet ekspertise

En rigtig stor del af forberedelserne til det egentlige bosætningsarbejde – såvel som beboerforeningernes almindelige arbejde – er at aktivere de forskellige evner og

kvalifikationer, der ligger og slumrer i lokalsamfundet. Det gælder både om at kunne mobilisere hænder og kræfter til det almindelige arbejde, projekter og arrangementer, som for eksempel når bosætningsgruppen på Strynø rekrutterer ældre indbyggere til 'bedstemor-ordningen' (som forklares i afsnittet 'bosætningsprojekter'), eller som på Omø, hvor man organiserer øboere til at rundvise og skabe identifikation hos potentielle tilflyttere. Men også som i Furs eksempel, hvor det handlede om at finde og anvende de specielle ressourcer og evner i lokalsamfundet på et strategisk plan, som ellers ikke anvendtes i beboerforeningsregi og ej heller var tilknyttet dertil på forhånd. En aktivering, organisering og udnyttelse af disse ressourcer og evner, er på den måde et af de vigtigste punkter omkring hvad lokalsamfundet kan gøre for at forbedre forholdene for bosætningen på en lang række områder: især når det kommer til det organisatoriske arbejde, ansøgning af fonde og bevillinger, samarbejde og relation til fastlandskommuner, opsætning og drift hjemmeside og branding af øen, er det klart, at når der går mennesker rundt i lokalsamfundet som har uddannelse, erfaring eller talent for ovenstående, så er det et arbejde for enten beboerforeningen eller bosætningsgruppen at finde og anvende disse. Det handler således om hvordan samspillet imellem foreningsarbejdet, ildsjælens engagement og frivilligheden fungerer i lokalsamfundet, og hvordan det, blandt meget andet, løfter bosætningsarbejdets opgaver. Det er noget som de danske småøer i forvejen er rigtig gode til at skabe rum for og drage nytte af. En sådanne pointe kan heller ikke være fremmed for ø-folk, men i forhold til at vurdere egnetheden, kvalifikationer og 'outcome' af dette arbejde, er der stor forskel på øernes formåen og kunnen. Af den grund er det værd at kigge på hvilke opgaver lokalsamfundet bedst løser selv og hvilke, man hellere burde søge om midler til at få ekstern, professionel hjælp til at løse, i det omfang beboerforeningens økonomi rækker til det – eller i samarbejde med en fastlandskommune.

På Orø har man for eksempel inddraget professionelle kræfter i samarbejdet med kommunen, der udmundede i en ansættelse af en bosætningskonsulent. Bosætningskonsulenten skulle på den ene side bidrage med nogle specielle evner indenfor organisering og projektskabelse med bidrag fra forskellige foreninger og aktører på øen, og på den anden side arbejde med formidlingen af ø-livet og branding af øen i forhold til især at tiltrække nye indbyggere. Det havde således en dobbeltfunktion: der skulle faglighed, ekspertise og (aflønnet) hjælp til at løfte den organisatoriske opgave, som frivilligheden i sig selv ikke kunne klare ligeså godt, og der skabtes derved også mere af det frivillige arbejde og en bedre anvendelse af frivilligheden, ifølge erfaringerne fra Orø. Det var således en stor succes for øen i et bosætningsøjemed at have gennemgået den ansættelses- og arbejdsproces, og bosætningskonsulenten var, ifølge en række omøboere, i den grad sin løn værd. Lektionen herfra kunne være den, at man i lokalsamfundene på øerne, hvor man har en

række forskellige opgaver foran sig, med fordel kunne skitsere, hvor man fra beboerforeningens side godt kunne tænke sig at få inddraget kvalificeret, udefrakommende arbejdskraft eller ekspertise. Der hvor økonomien er til det, kunne man på branding-området inddrage en mediekonsulent, og der hvor det handler om boligmasseforhold, byfornyelse eller lignende, kunne det eksempelvis være en arkitekt.

Hvad økonomien i et konsultentsamarbejde angår, så er langt de fleste af de danske småøer – hvis ikke alle – *ikke* i stand til at finansiere en sådanne arbejdskraft eller ekspertise egenhændigt, og derfor bliver det med største sandsynlighed under et samarbejde med fastkommunen, at et sådant arbejde skulle kunne blive til virkelighed. Erfaringen fra Orø peger på, at det i høj grad skaber værdi på øerne, men det kræver fra øens og beboerforeningens side, at man har strategi, formål og fremtidsplaner at fremlægge for kommunen.

Strategier, visioner og fremtidsplanlægning

Et grundlæggende led i et sådant samarbejde er i det hele taget, at havde gjort sig nogle tanker om fremtiden, og om hvor øen er på vej hen og hvor øboerne selv ser, at deres ø har en fremtid og et udviklingspotentiale. På de fleste øer har man også allerede lavet visionsplaner, nogle steder som et udtryk for et ønske om at foregribe fremtiden og andre steder er man blevet pålagt det af fastlandskommunen. Visionsplaner har at gøre med mange ting, der skal være en del af udviklingen på øen, blandt andet bosætning og turisme. Af samme grund er det som oftest i beboerforeningsregi, at en sådan bliver skabt, mens det andre steder er i bosætningsgruppen, at visionsplaner vedrørende bosætningsforhold bliver skabt. Men som nævnt under emnet 'bosætningsgrupper, beboerforeninger og andre grupper/foreninger/udvalg' har man på Fur en helt anderledes struktur, nemlig hvor Udviklingsrådet (altså en helt uafhængig bosætningsgruppe), ikke arbejder med selve visionsplanen for øen, men med overordnede strategier og planlægning af projekter, som i den grad har bosætningsfremmende elementer i sig. Der er således forskel på visionsplaner og så mere konkrete, projektorienterede strategier for udvikling på øen, som kan varetages forskellige steder i lokalsamfundet (beboerforeningen eller bosætningsgruppen henholdsvis). Som ledt op til i det ovenstående er det en god idé at identificere de mange forskellige egenskaber og kvaliteter, som indbyggerne i lokalsamfundet har, også når det kommer til at udtænke fremtidsvisioner og udstikke retninger, som øen kan tænkes at gå i.

Foruden udviklingsplaner kan en anden stor del af arbejdet omkring strategier og visioner også være at kigge på hvilke grupper man vil målrette sit bosætningsarbejde mod. På Anholt, Fejø, Sejerø, Strynø og Tunø – øer med lokale skoler – har det været formålserklæret med bosætningsarbejdet, at især børnefamilier og unge mennesker med udsigt til at få børn,

var ønskede at få til øen. Ikke dermed sagt at man ikke ville sælge huse eller udleje til eksempelvis ældre mennesker eller barnløse, men der har i hvert fald været en debat og en planlægning i forbindelse med det; noget, der delvist må have været med til at samle og forene kræfter i forhold til lige netop at tiltrække sådanne typer af tilflyttere, men som samtidig også har været med til at præge husejernes måde at forstå nødvendigheden af børnefamilier i samfundet på, når de har skulle sælge. Det er således ikke kun et foreningsarbejde, der kan bidrage til, at kommunen kan se at man i lokalsamfundet arbejder hårdt for udviklingen – og derfor er egnet til at modtage hjælp og støtte af forskellige art – men også ét, der bidrager til en meddelagtiggørelse af almindelige borgere i lokalsamfundet, som bliver inddraget og appelleret til i det brede bosætningsarbejde; det får med andre ord en lokal-social dimension. På Femø og Mandø har man tillagt sig det modsatte fokus, nemlig at man har arbejdet, for at gøre de mere strukturelle forhold, rammevilkårene, i lokalsamfundet egnede til især ældre: hjemmehjælpsmuligheder, ældrepleje og ordentlige forbindelser til fastlandet, har for disse øers beboerforeninger været det væsentlige i at skabe bedre bosætningsforhold, samt foreslå og muliggøre oprettelsen af flere boformer, der især egner sig til dette segment. På Aarø og Omø har man ligeledes kigget på boligmassen og søgt en rotation i ejer-strukturen der for at sikre huse til børnefamilier og boliger til de ældre. På Tunø har en lignende strategi for forvaltning af lokale arbejdspladser og stillinger betydet, at visse ledige stillinger ikke kan fås af folk, der ikke har adresse på øen eller flytter dertil. Foruden det praktiske i at tilføre beskæftigelse og løn til lokalsamfundet har det også en stærk symbolsk betydning i en tid, hvor arbejde og administration ellers centraliseres.

Med andre ord arbejder man formelt og uformelt på forskellige øer med at målrette boligmarkedet til bestemte typer af tilflyttere: nogle steder de unge og børnefamilierne, andre steder de ældre. En vurdering af øernes generelle behov kan næppe stilles op, da enhver slags tilflytning i udgangspunktet gavner lokalsamfundet, men et fokus og en erklæring om 'hvem vi gerne vil have flere af' i fremtiden, synes ikke som nogen dårlig idé. Hverken i forhold til at 'minde' og klæde øsamfundet på til at kunne tage favntag med fremtiden og udviklingen, eller i forhold til at kunne søge midler og kommunalt samarbejde, hvor slige strategier kan bidrage til et mere gnidningsfrit, produktivt og værdiskabende bosætnings-(sam)arbejde på småøerne.

Branding, fortælling og synlighed

En rigtig stor del af bosætningsarbejdet handler også om branding af øen. Branding er i den forstand ikke kun arbejdet med at eksponere en ø, altså skabe synlighed og have gode medierelationer på vegne af et lokalsamfund eller en beboerforening, men lige såvel også det, at have kapaciteterne – samlet kræfterne – til at skabe et brand. Meget af det brand som

lokalsamfundet skaber i det daglige og i mødet med en tilflytter eller turist handler om den gode fortælling; noget der i disse dage også kommer til at betyde mere og mere for menneskers valg af bosted og levestil. Den gode fortælling er således noget man altid har haft imellem mennesker, men man ser i stigende grad en tendens i dag til at fortællingen eller 'narrativet' skal være tilstede i branding af stedet, på en struktureret og næsten professionel vis. Branding er i den forstand en mere overlagt, strategi- og mediebevist måde at få et sted til at fremstå attraktivt at bosætte sig og leve på. En helt tydelig tendens i den sammenhæng er også, som det blev nævnt i emnet omkring frivillighed, at der er megen professionel – og kvalificeret – hjælp at hente i lokalsamfundet for beboerforeningen, hvis man kan identificere de forskellige kapaciteter og talenter, som ligger gemt forskellige steder i lokalsamfundet. Et fint eksempel på dette findes ved en hurtig gennemgang af de forskellige småøers hjemmesider: det ses meget tydeligt – uden at der skal bringes empiri eller beviser for følgende påstand i nærværende undersøgelse – hvilke øer, der har indbyggere med medie- og kommunikationsuddannelse eller lignende bag sig, når man kigger på forskellige ø-hjemmesider. På nær de allerstørste af de danske småøer, så er sådan noget som en hjemmeside nemlig drevet af frivillige i beboerforeningsregi eller lignende, hvor de øer, som kan mønstre specielt egnet eller kvalificeret arbejdskraft i den sammenhæng, er betydeligt bedre stillet end de andre, som ikke kan – det samme kan man sige gælder også for Facebook-sider og anden sociale, internetbaserede medier.

En anden vigtig ting, der igen hænger sammen med nogle af pointerne om tiltrækning af visse segmenter, der blev skitseret i det forrige emne, er hvilket fokus man har på branding overfor lokal tilflytning (nær tiltrækning) eller national tilflytning (fjern tiltrækning). Man kunne nemlig forestille sig, at byboere fra København eller Aarhus tiltrækkes af andre ord, koder og fremstillinger, end tilflyttere fra det nærmeste fastland, der på mange måder kender til øen og regionens forhold og kultur. Det narrative eller den fortælling, man bruger til at brande sin ø med, må i hvert fald have en betydning for hvilken målgruppe man rammer, og derfor er det nok værd at overveje først og fremmest, hvem man appellere til, når man brander. På mange af øerne er man også bevidst om den slags, hvor man i de flestes tilfælde (eksempelvis på Endelave, Orø og Sejerø) gør brug af en lokal-eksponering og reklamerer for ø-livet på det nærmeste fastland, mens man på Fejø også tænker i de mere fjerne markeder for tilflytning, som eksempelvis København.

Noget man også har været god til på en del af de større øer (Fejø, Fur, Venø m.fl.) er at skabe et brand, der ikke kun vedrører ø-livets glæder og generelle kvaliteter, men som også består af de mere unikke træk ved netop ens egen ø; altså en slags identificering af de lokale fordele, som findes på den specifikke ø. En vigtig del af en sådanne branding er fokus på, og eksponering af, specielle produkter og fødevarerproduktioner, arbejdspladser og sociale

miljøer, færge- og skoleforhold samt allermest typiske natur- og friluftsoplevelser (vandring, cykling, bevægelse på og i vand, jagt eller motion, etc.). Det er med andre ord noget som alle øer har, og som man for – i hvert fald de mindre af småøerne – med fordel kan arbejde videre med at få anvendt i et branding-øjemed. Det gælder altså en identificering i forbindelse med fortællingen om det gode ø-liv – ikke kun ved de generelle kvaliteter i al almindelighed, men lige såvel også af de specielle fordele ved hver enkelt ø, som gør netop denne eller disse attraktive at bosætte sig på.

Arrangementer og ”åben ø”-dag

Endnu et stykke bosætningsarbejde, som mange af de danske småøer synes at gøre brug af, er afholdelse af ”åben ø”-dag og lignende arrangementer. ”Åben ø”-dag er en type arrangement, som øerne i den grad har taget til sig. Typisk for dette arrangement er, at enten den lokale bosætningsgruppe eller beboerforening strikker et program sammen, som hele den pågældende ø og dens indbyggere arbejder sammen om at udføre. Der er ved disse arrangementer tale om samarbejder med fastlandskommunerne og færgeselskaberne, hvormed man søger at skabe opmærksomhed især indenfor kommunens grænser om øerne, samt at der på denne dag – typisk på grundlovsdag – bliver enten gratis eller halveret billetpris på færgeoverfarten for i hvert fald persontransportens vedkommende. Ved samme lejlighed ses det på rigtig mange øer, at man gør meget ud af at holde det hele pænt og ryddeligt, fremvise alle de lokale kapaciteter, kvaliteter og fordele, samt vigtigst af alt: at lave en effektiv, systematisk fremvisning af de ledige boliger på øen. Ideen er, at man på denne dag åbner øen op for et betragteligt antal mennesker fra fastlandet, og at dette blandt andet skal fungere som en fin reklame for øen i en bosætningssammenhæng. Hvilken effekt på bosætningsarbejdet et sådanne arrangement så til gengæld har, kan være svært at afgøre og finde empiri på, men indirekte kan man tale om at det skaber et enormt fokus på øerne i en særlig turisme-præget sammenhæng, der som i mange andre tilfælde også fører tilflytning med sig. På nogle øer kombineres denne bosætningsaktivitet med andre arrangementer, således at man sørger for f.eks. fremvisning af ledige boliger og fortælling om ø-livet mm., når der afholdes andre arrangementer på øen, så som løb, markeder mm. På nogle få af øerne har man taget denne type arrangementer og event-skabelse til sig i en sådanne grad, at man har udvidet brugen af det: på Omø, hvor hele 3 dage udgør den såkaldte Omø-dag, der er enormt velbesøgt af folk fra fastlandskommunen, har man formået at smelte branding og arrangements-afholdelse sammen. Øen får således megen opmærksomhed – og i sagens natur den positive af slagsen – ved afholdelse af sådanne flerdagesbegivenheder, men er i samme bevægelse også med til at lave et rigtig stærkt brand om øen, som et sted hvor levende fællesskaber trives og hvor der virkelig bliver skabt værdi. Ligeledes er man dygtige på Fur

og Fejø til at anvende de hver især unikke træk ved øen – i den forstand i en speciel fødevaremæssige sammenhæng – og skabe arrangementer for 'udenø-folk' og dermed stærke brands, som direkte fremmer turismen og indirekte bosætningen.

Bosætningsprojekter

Egentlige projekter og initiativer i bosætningsarbejdet, som ikke falder ind under én af de ovenstående emner eller kategorier, vil i det følgende afsnit blive oplistet og forklaret nærmere – alle disse er projekter og ideer, som har været at finde og stadig findes, på de danske småøer, og er i udgangspunktet selvstændigt oprettede og drevet uafhængigt af både SaDS, LAG'en og fastlandskommunerne. Som tidligere nævnt er det som oftest på de øer, der har oprettet bosætningsgrupper til at varetage bosætningsarbejdet, at der findes flest aktive og særegne projekter der skal fremme bosætningen.

På Aarø har man (dvs. bosætningsgruppen) lavet en tilflyttermappe, som tjener til det formål at tilflyttere og potentielle tilflyttere kan slå op i og læse sig frem til de centrale informationer om lokalsamfundet på Aarø samt mere generelle ting om ø-livet der. Et lignende pjece-arbejde findes, som tidligere nævnt, også på nogle af de andre øer, men her er der altså tale om en mappe, som er bygget op omkring en masse nyttige henvendelser og spørgsmål, informationer og svar. Den er således meget konkret og målretter sig nogle ret specifikke henseender, hvor eksempelvis pjecen i Strynøs tilfælde (igen forfattet af en bosætningsgruppe) i langt højere grad har til formål at gøre reklame og tiltrække folk. Her er arbejdet ikke i så høj grad det at lave en dybdegående mappe om ø-livet, men nærmere at producere, distribuere, skabe flow og genudgive en sådanne pjece, der i en langt lettere form skal komme ud til mange flere potentielle tilflyttere.

Indslusningsboliger er et andet konkret bosætningsfremmende initiativ, som både bosætningsgrupper og beboerforeninger har prøvet kræfter med på en række forskellige øer. Indslusningsboligen har til formål at tjene som en slags prøvebolig eller midlertidig bolig for folk, der gerne vil prøve at bo på en ø, men føler behov for at leje sig ind førend de køber – dette kan være for at få ø-oplevelsen på forskellige tidspunkter af året, sikre sig at det nu også er det rette (sted- og bovalg) for dem, såvel som begge dele, men hvor de ikke skal binde sig økonomisk ved det, som eksempelvis i forbindelse med et huskøb. På de fleste øer hvor man har indslusningsboliger er disse ejet og drevet af foreninger – igen enten beboerforeninger eller bosætningsgrupper/udvalg – men det ses også enkelte steder, at indslusningsboliger enten er ejet af en kommune, et boligselskab eller helt privat. Som det også antydes under emnet om forskelle imellem beboerforeninger og bosætningsgruppers arbejde, er det forskelligt fra ø til ø, om det er beboerforeningen der ejer og driver indslusningsboligen eller om det er bosætningsgruppen eller andre. Indimellem ses det dog, at indslusningsboligen

hurtigt kommer til at fungere som en mere almindelig lejebolig, hvorfor den bliver en del af boligmassen, men mister betydning i det særligt bosætningsfremmende øjemed, som den i udgangspunktet egentlig skal tjene. Dette sker af mange årsager, men oftest grundet enten generel mangel på lejeboligmasse, eller 'forkert' drift af boligen i beboerforeningen eller bosætningsgruppen, eller frygt for at den skal stå tom i en periode. Gennemgående for den ovenstående skitsering er, at indslusningsboligen hidtil er en bolig, der befinder sig i en mere eller mindre permanent tilstand af 'indslusnings-formålet', og som kun findes i et begrænset omfang i forhold til den øvrige boligmasse. Herunder ses en oversigt over hvilke øer, der har indslusningsboliger, samt hvilke øer, der har haft en sådan og hvilke, der gerne vil have én.

Oversigt 4: Indslusningsboliger på småøerne

Øer med indslusningsboliger	Øer med ønske om at få en indslusningsbolig	Øer, der har haft en indslusningsbolig tidligere
Anholt	Avernakø, Mandø, Omø	Endelave, Lyø*, Tunø*

** indslusningsboliger, der nu fungerer som almindelige lejeboliger*

På Anholt har man lavet et projekt, "Prøv en Ø", der udfordrer det gængse koncept med indslusningsboliger: her stiller man nemlig almindelige boliger og sommerhuse, der i forvejen ikke bruges eller som gerne tåler en periodisk udlåning eller udlejning, gratis til rådighed i en kortere periode til at tjene indslusningsboligens formål. På den ene side udvider det antallet af indslusningsboliger i forhold til den øvrige boligmasse på øen markant – og forøger derved også bosætningspotentialt (eller omfanget) – samtidig med, at det på den anden side ophæver behovet for permanente indslusningsboliger på øen; i samme bevægelse skaber man, hos potentielle tilflyttere, tilknytningsmønstre til øen samtidig med at man får anvendt ledig boligmasse. Et sådanne bosætningsprojekt kræver stor organisering (fra en forening/ bosætningsgruppe) samt synlighed og tilgængelighed via internettet og især de sociale medier.

Et andet bosætningsprojekt – denne gang fra Strynø – er et, hvor man har arbejdet med og udviklet 'matching-princippet'. Matching-princippet går ud på, at man fra bosætningsgruppens side identificerer interesserede, mulige købere af et hus eller mere generelt, potentielle tilflyttere til øen, vurderer hvilke type mennesker de er (hvor er de i deres liv? børnefamilier eller pensionister, etc.) og dernæst matcher eller sætter dem sammen med indbyggere på øen, som ligner dem, og som de kan identificere sig med. Dette gør man for at de potentielle tilflyttere kan få en direkte indføring i ø-livet via nogle, der i høj grad minder om dem selv og har den samme hverdag som dem. Samtidig har konceptet et interessant potentiale med hensyn til meget målrettet at markedsføre øen og skabe en

umiddelbar, social tilknytning til stedet – det kan således gavne overfor folk, der gerne vil flytte til øen, men ikke har besluttet sig helt endnu, såvel som det kan være med til at give en god start på ø-livet for tilflytteren, der i sådanne tilfælde allerede har skabt sig nogle relationer på øen igennem matching-princippet.

Et sidste bosætningsprojekt – igen fra Strynø – som i form og formål er helt unikt, er 'bedstemor-ordningen'. Bedstemor-ordningen er en frivillig børnepasningsordning, hvor børnefamilier og ældre indbyggere på øen kan nyde godt af hinanden som dagligdags-ressourcer i forhold til børnepasning, børneafhentning og lignende, når pendlertilværelsen udenfor øen og dagtilbud på øen skal kunne passe sammen. Bosætningsgruppen har organiseret denne ordning, som virker såvel i planlagte sammenhænge, som ved akutte behov. Foruden at dette løser en del praktiske problemer for de indbyggere iblandt børnefamilie-forældrene, der ikke har deres egne forældre på øen, er det også sandsynligt at forestille sig, at dette initiativ har en overvældende effekt på følelsen af stedtilknytning, integration og opretholdelse af den sociale sammenhængskraft på øen – for alle de involverede parter.

Konklusion

Som overordnet konklusion på nærværende undersøgelses analyse af bosætningsarbejdets forskellige former, strategier og metoder, er de følgende delpointer fremkommet, som her fremstår som et øjebliksaftryk af de forskellige forhold og tendenser, der gør sig gældende eller spiller en rolle på de danske småøer. De bygger bro imellem de to oprindelige tilgange eller fokuspunkter, hvormed at bosætningsundersøgelsen blev struktureret, nemlig i samspillet imellem det strukturelle fokus og det social-interaktionistiske fokus, og bekræfter således deres relevans som udgangspunkter for at forstå bosætningsproblemstillingen. Herunder vil en kort, systematisk gennemgang af disse få lov at udgøre den egentlige konklusion på baggrund af bosætningsundersøgelsens indsamlede datamateriale.

Om 'Grundlæggende forhold og tendenser' kan man sige, at der på baggrund af kortlægningen af bosætningsindsatserne på de danske småøer, findes det organiserede, formelle bosætningsarbejde, og så det uorganiserede, uformelle bosætningsarbejde, hvoraf det første har været genstand for analyse her; der er således mere til bosætningsarbejdet eller rettere virkningen af det, end blot det, som er fremhævet og undersøgt her.

Et andet grundlæggende forhold omkring bosætningsarbejdet på de danske småøer er det, at hvor man på nogle øer som udgangspunkt mangler tilflyttere til den ledige, eksisterende boligmasse, mangler man på andre øer som udgangspunkt huse til interesserede, potentielle tilflyttere. Disse to forskellige udviklingsmuligheder refererer til bosætnings- eller

indbyggerpotential i dag, og vedrører alle småøerne, som enten hører under den ene slags ø (mangler indbyggere) eller den anden (mangler huse). Et andet umiddelbart mønster i den sammenhæng er, at de fleste af de øer, der mangler huse, har forholdsvis korte overfartstider, mens de øer, der mangler indbyggere, blandt andet kan have længere overfartstider, og derfor sværere pendlerbetingelser – det er noget, der ikke har været fremhævet i analysen, da det i mindre grad har haft at gøre med selve bosætningsarbejdet på øerne, men det må tolkes som et vigtig del af dynamikkerne omkring småøernes bosætningspotentiale: korte (eller hyppige) overfartstider har slet og ret en betydning for, hvor attraktiv en ø synes at være at bosætte sig på. 'Boligmassens betydning for øernes bosætningspotentiale' er i den forbindelse også et vigtigt underemne. Øer med stor og alsidig boligmasse synes at kunne tiltrække, og huse, flere indbyggere, og appellere mere bredt til forskellige segmenter af potentielle tilflyttere med en mere smal hus- og boligpræference, end øer, hvor det modsatte er gældende. Det er også på et sådant punkt, at øerne tager sig meget forskelligt ud: visse steder har man eksempelvis sommerhuskvarterer og mange forskellige typer af helårs- og fritidshuse, mens man andre steder har en langt mere ensartet boligmasse, med kun få helårs- og fritidshuse. Tilknytningsmønstre i slægtsgårde og familiehuse, samt en langsom rotation i ejer-strukturerne på øernes boligmarkedet, og hussalg uden helårs-bosætning for øje synes at være væsentlige udfordringer i dag. Om tiden er moden til at man fra Sammenslutningen af Danske Småøers side skal begynde at presse på for et paradigmeskifte omkring bygge- og miljølovgivningen vedrørende øerne – også der, hvor lokalplaner ellers står i vejen for husbyggeri i større omfang – skal ikke være op til denne konklusion at slå fast. Men som det påpeges i analysen, er der væsentlige udfordringer forbundet med ø-livet i fremtiden, hvis en modernisering og udvidelse af boligmarkedet og boligstrukturerne fortsat udebliver for især de mindste af småøernes vedkommende. Overordnet set kan det på denne baggrund konkluderes, at boligmassen, som et emne for sig selv, er den hidtil oversete variabel indenfor bosætningstemaet i en småø-sammenhæng.

Om 'Bosætningsgrupper, beboerforeninger og andre grupper/ foreninger/ udvalg' kan det herefter påpeges, at der både findes afhængige og uafhængige bosætningsgrupper, hvoraf de første som regel hører under de lokale beboerforeninger. I den sammenhæng foregår der som oftest en hensigtsmæssig arbejdsdeling – en ressource og kompetence-fremmende fordeling – af de opgaver og initiativer, som bosætningsarbejdet består af; oftest ved at bosætningsgruppen tager sig af branding af øen og reklame for ø-livet, men også indimellem egentlige projekter, mens beboerforeningen tager sig (blandt meget andet) af at skabe de grundlæggende rammer for bosætning, såsom at sikre skoler til børnefamilierne, ordentlige overfartstider til pendlerne og hjemmehjælp og øvrig pleje til de ældste. Sådan ser det generelle billede af brugen af bosætningsgrupper i hvert fald ud i dag. Fælles for dem alle er,

at de er drevet frivilligt og i høj grad påvirket af ildsjælene i lokalområdet og deres evner til at skabe bosætningsfremmende værdi.

Om forskellene imellem 'Frivillig, kvalificeret arbejdskraft og aflønnet ekspertise', må det allerførst slås fast, at der ligger en masse kræfter og bidrag, evner og talenter i lokalsamfundet, som synes at vente på at blive opdaget, organiseret og anvendt – og dette både almindelige og mere specielle evner og erfaringer, som på hver sin måde kan bidrage til bosætningsarbejdet. Småøerne er i det hele taget sådanne slags lokalsamfund, hvor der eksisterer megen frivillighed og 'vi'- følelse omkring fælles opgaver og problemstillinger, men på nogle øer synes det således, at man er mere opmærksom på den opgave at identificere og anvende sådanne kapaciteter og potentialer, end på andre. Men ikke alle opgaver løses bedst med lokalsamfundets hænder og evner, og ved de få eksempler eller cases – som denne undersøgelses har haft – hvor aflønnet ekspertise og konsulentvirksomhed har været inddraget i bosætningsarbejdet, har dette været efterfulgt af en overvældende oplevelse af, at det bar frugt. Hvor det giver mening at inddrage professionel hjælp, bør man derfor undersøge mulighederne for strategier og finansiering, der muliggør sådanne konsulentsamarbejder.

Om 'Strategier, visioner og fremtidsplanlægning' kan det i den forbindelse forklares, at det har stor betydning i forhold til samarbejder med kommunerne og lignende – også ved ansøgning om midler til konsulentsamarbejder – hvilket signal man sender: både i forhold til planlægning og skitsering af udviklingspotentialer for øen, men også overfor hvilken slags tilflyttere man ønsker at tiltrække. Det hænger således både sammen med en bevidsthed i lokalsamfundet og dets samarbejdspartnere (eksempelvis kommuner), samt at det også har et praktisk formål overfor hvilken slags bosætning, der i fremtiden skal karakterisere området. Et paradigme, der går igen for alle øer, er dog imidlertid, at al slags tilflytning er ønsket og gavner lokalsamfundet på sin egen måde, men at det på ingen måde skader at gøre sig nogle tanker om ikke kun, hvor man ønsker at øen skal hen, men også hvilken slags nye indbyggere man især ønsker – eller har brug for – i den forbindelse. Af samme årsag er 'Branding, fortælling og synlighed' også vigtige delelementer, for en sådanne skitsering af ønskede tilflyttere. Det stiller nemlig også krav til hvordan øen skal 'sælges' udadtil i resten af Danmark. Om det er nærmarkedet, altså det nærmeste fastland, eller fjernmarkedet, eksempelvis fra storbyerne, at man ønsker et såkaldt 'influx' (tilstrømning af mennesker) fra, stiller således krav til brugen af branding og fortælling, eksponeringsmedier og symboler. I den forbindelse ses det også ofte på småøerne, at hvor 'den gode fortælling om sted' i gamle dage var et fænomen imellem almindelige mennesker, indgår den i dag som et helt bevidst og magtfuldt markedsføring-element. Og endvidere skal det pointeres, at man på en god del af øerne også er blevet gode til at kunne navigere imellem en branding af generelle ø-kvaliteter

og de unikke fordele ved hver enkelt ø, som kan være med til at gøre småøerne endnu mere attraktive – også i forhold til hinanden. Det er ved samme fænomen at 'Arrangementer og "åben-ø"-dag' især også har betydning, for på nogle af småøerne gør man kun brug af "åben-ø"-dagen, mens man på andre småøer, udvider dette eller finder på helt nye, "åben-ø"-arrangementer, hvor især gode råvarer og lokale produktioner er med til at skabe og udvikle et rigtig stærkt brand for øen udadtil.

Punkterne herover var forskellige delelementer eller facetter af bosætningsarbejdet i al almindelighed, som varetages af enten bosætningsgrupper eller beboerforeninger – eller begge i samarbejde – men slutteligt må alsidigheden og mulighedspotentialerne ved de specielle 'Bosætningsprojekter' også fremhæves: indslusningsboliger eller boligudlåningsprojekter (permanente såvel som tidsbegrænsede) er en mulighed for potentielle tilflyttere for, at få be- eller afkræftet om ø-livet nu også er noget for dem, inden at de binder sig økonomisk ved at købe hus på en ø. Ikke nok med at det fungerer som en service til potentielle tilflyttere, men det må også kunne bidrage til at udvide segmentet 'potentielle tilflyttere' en hel del, da et tilbud om en indslusningsbolig i sig selv måske kan vække interesse. Som oftest er indslusningsboliger styrede af beboerforeninger, men for de øvrige bosætningsprojekter, er det som regel bosætningsgrupperne, der organiserer og leder disse. Dette være sig blandt andet produktion af tilflyttermapper og pjecer, men også matching-princippet, hvor øboere og potentielle øboere bliver ført sammen og får skabt identifikation og sociale relationer, eller bedstemor-princippet, hvor børnefamilier kan blive koblet sammen med frivillige, surrogat-bedstemødre, når arbejdslivet på fastlandet og familielivet på øen ikke altid hænger så godt sammen; om disse, sidste projekter kan det ydermere konkluderes, at foruden deres praktiske formål, som må være fremmende for bosætningsarbejdet på øerne, besidder de også et kæmpestort socialt potentiale, der kan tilføre lokalsamfundet endnu mere værdi, fællesskabsfølelse og sammenhængskraft.

Nogle afsluttende ord i forbindelse med konklusionen i nærværende rapport kunne være, at de danske småøer er forskellige og har hver både deres kvaliteter og fordele, samt udfordringer og problemstillinger at slås med – nogle af disse går igen på flere af øerne, mens andre itager sig en mere unik form, udseende eller karakter. Snarere end at betragte alt dette som et facit i forbindelse med hvordan man skaber bosætning eller får flere indbyggere på en småø, så bør de forskellige emner betragtes som pejlemærker på, hvad der blandt andet indgår i bosætningsarbejdets bestanddele. De kan bidrage med forklaringer, sprog og indikationer på hvilke dynamikker, der ligger i bosætningspotentialets komplekse spil, og hvor man som bosætningsinteresseret skal lægge sine kræfter og rette sin opmærksomhed hen. Men fælles for bosætningsarbejdet, på trods af forskellighederne, er at der ligger nogle

opgaver forbundet med to grundlæggende dimensioner: Branding, projekter og fortællingen om den gode ø – altså det social-interaktionistiske – der ikke kun refererer til øen og dens kvaliteter, men også til de potentielle tilflytters generelle egne livs- og fremtidsmuligheder, som derfor også er med til at videreudvikle samme. Og på den anden side er der tale om behovet for rammeskabelse for selve bosætningen, altså skoler til børnefamilierne, overfartsmuligheder til pendlerne, hjemmehjælp til de ældste – altså de strukturelle forhold – som findes i et eller andet omfang på hver ø, og som skal forberedes ved blandt andet beboerforeningernes samarbejde med fastlandskommunerne og ved politisk pres. Det første er noget bosætningsgrupper synes specielt egnede til varetage, mens det sidste som oftest er et anliggende for beboerforeningerne og Sammenslutningen af Danske Småøer.

Bilag 1

Bosætningsarbejdets kortlægning på de 27 danske småøer

Aarø

På Aarø varetages **bosætningsarbejdet af bosætningsudvalget (bosætningsgruppe)**, der sorterer under beboerforeningen. Bosætningsgruppen har i de sidste par år ikke været særlig aktiv eller haft ret mange initiativer på programmet, men der er på en fornyligt afholdt generalforsamling blevet valgt nye medlemmer ind, som forhåbentligt vil sætte nyt arbejde i gang og finde på nye initiativer. På Aarø arbejder mange af de forskellige foreninger og udvalg sammen, og graden af organisering er i det hele taget høj, og bliver som regel forbundet eller samlet i beboerforeningsregi. Foruden at afholde et ”åben ø”-arrangementet på Grundlovsdag, er et igangværende projekt på Aarø at man er ved at lave en ”tilflyttermappe”, hvori potentielle tilflyttere kan læse om alle de store og små ting på øen, samt praktiske informationer, for at gøre hele ø-oplevelsen og ø-tilværelsen mere gennemskuelig og attraktiv i et tilflytningsøjemed – denne opgave varetages af bosætningsgruppen. På Aarø har man endvidere udtrykt et ønske om især at tiltrække unge tilflyttere og børnefamilier i fremtiden, men hvad angår boligmassen er ikke ret mange huse ledige i det hele taget, og tit ses det, at familiehuse bliver arvet af ’udenø-slægtskaber’, som beholder dem til eget fritidsbrug. Af samme årsag står Aarø i den situation, at man gerne vil have lov til at bygge nye huse og dette af flere grunde endnu: for det første ønskes der flere huse og ejendomme til tilflyttere, og derudover ønsker man også at kunne opføre ældreboliger, til de beboere, som bor i gårde og huse, men som ikke vil kunne blive ved at være der – flere ældreboliger vil om muligt også kun åbne op for den eksisterende boligmasse i forhold til tilflyttere. For år tilbage søgte man ved kommunen om at få lov til at bygge nyt, dengang uden held, men informanten fra Aarø oplyste, at tiden måske var moden til at gøre et forsøg igen.

Agersø

På Agersø er **bosætningsarbejdet varetaget af beboerforeningen**, formelt set, og uformelt, ved forskellige private bidrag af øens indbyggere, når der er ”åben ø”-arrangement og lignende. Agersø deltog blandt andet ved den store kampagne i 2012, BlivØbo.nu, men kunne efter informantens mening, ikke måle nogen direkte effekt af det efterfølgende. Derudover medvirker Agersø, under ledelse af beboerforeningen, i forskellige arrangementer og markeder, og arbejder på aktiviteter med fødevarer og materiale i den forbindelse, der skal ’sælge’ øen udadtil. Den nedlagte skole er omdannet til Agersø Naturcenter, og dette gavner

på flere fronter, da man på Agersø også anser turister for at være potentielle tilflyttere. I det forgange år har der ikke været lavet noget egentligt bosætningsarbejde, men på Agersø opleves bosætningsspørgsmålet heller ikke som et alvorligt problem for øjeblikket. Af ledige huse er der et par stykker, samt en andelsbolig, men for informanten at se, er det øens største problem, at der er dårlige forhold for belåning og en dårlig udskiftning af husene generelt.

Anholt

På Anholt er **bosætningsarbejdet varetaget af beboerforeningen og Skoleforeningen**, dog har sidstnævnte været styrende for de fleste aktiviteter. Dette hænger sammen med, at man har en skole på Anholt, og derfor har Skoleforeningen engageret sig og arbejdet hårdt for, at især børnefamilier skal opdage Anholt og flytte dertil. I samme forbindelse bør det nævnes, at bosætningsspørgsmålet især opleves alvorligt på Anholt i denne tid. Af samme grund har man også satset stort på synlighed udadtil og omfavnet mere moderne medieformer som f.eks. facebook, hvilket også synes at have givet større opmærksomhed generelt. Her har man også projektet 'Prøv en Ø', der er inspireret af et norsk ø-projekt og som blev formidlet til Anholt igennem en sommerhusbeboer. Meningen her er at man låner sommerhuse og helårshuse ud, hvor disse så for en begrænset tidsperiode virker som en slags prøve-boliger eller indslusningsboliger, for interesserede potentielle tilflyttere, der således kan få en uforpligtende, ikke-bindende forsmag på ø-oplevelsen. De lange overfartstider og færgeforhold (næsten 3 timers sejlads hver vej), et faldende indbyggertal og færre lokale arbejdspladser lægger et pres på Anholt og lokalsamfundet, og dertil kommer også, at efterkommere af indbyggerne beholder de huse som går i arv, fordi tilknytningen til Anholt er så stor. Anholt lader til at være én af de øer, hvor der til gengæld er et rigtig godt samarbejde imellem indbyggerne og kommunen; kommunen har forpligtet sig overfor boligmasse-spørgsmålet og skal medvirke til at øge forekomsten af lejemuligheder i fremtiden. I øjeblikket arbejder man på at undersøge mulighederne for at lave en egentlig indslusningsbolig, da 'Prøv en Ø'-projektet har virket så godt og skabt så mange gode oplevelser.

Askø/Lilleø

På Askø/Lilleø foreligger der **ikke noget bosætningsarbejde**, og dette fordi at der næsten ingen ledige huse er – i hvert fald ikke af helårsboliger. Til gengæld sker der en stor udskiftning i sommerhusene, som bringer lidt nye folk til øen indimellem, der kan blive interesseret i helårslivet på øen på sigt. Askø/Lilleø har også været god til at deltage ved forskellige arrangementer og konferencer i samarbejde med kommunen og SaDS, og promoveret sig selv overfor turisterne – det giver både søgning til sommerhuskvarteret og til

helårsbeboelsen. Derudover har man også været god til at fremhæve kvaliteterne, ikke kun ved ø-livet, men også hvad især Askø/Lilleø er unik ved, nemlig vandrings-, cykel- og naturmuligheder. Alt dette har mere eller mindre været varetaget af beboerforeningen. I en tid hvor de traditionelle arbejdspladser forsvandt og det lille landbrug vaklede, var der et firma, der byggede en hel del sommerhuse, som fik boligmassen til nærmest at eksplodere: dette har betydet, at øen ligefrem har fået et overlevelsespotentiale gemt i denne boligmasseudvikling, da lempelse på lovgivningen har gjort, at sommerhusejere kunne blive til fastboende. Derudover har man i sin tid lavet om på strukturen i beboerforeningen, således at også sommerhusejere, der ikke er fastboende, kan være med og deltage i beslutningsprocesserne. Således er et bredt samarbejde kommet i gang på øen med et væld af nye medlemmer og bidragsydere, og der er i den forbindelse en høj grad af organisering af frivillige kræfter og aktiviteter, både i beboerforeningen, men også i de øvrige foreninger, der bevirker at lokalsamfundet er levende og spændende.

Avernakø

På Avernakø foreligger der **ikke noget bosætningsarbejde**, men i beboerforeningen er man begyndt på at undersøge mulighederne for at lave en bosætningslejlighed/indslusningsbolig. Dette er især tænkt på i forhold til det der er ledigt af boligmasse på øen, men på Avernakø er den ledige boligmasse ikke så stor nu som den tidligere har været, og der er en tendens til at det der så er, til gengæld er dyrt. På Avernakø peger man på, at det er vigtigt med lokale arbejdspladser i forhold til bosætningsarbejdets muligheder, da pendlerforholdene er underlagt lange og få afgangene i forhold til at skulle opretholde et arbejdsliv inde på fastlandet. Samarbejdet med kommunen har i den forbindelse ikke været problemfrit understreger informanten. Ligeledes har kommunen før taget initiativ til udviklingsmøder, men som ikke bar frugt, og derfor efterspørger man fra Avernakø på ny en udviklingsplan for øerne ift. fornævnte kommune. Bosætningsarbejdet synes også udfordret her, fordi det er så svært at låne penge, når det kommer til huskøb på øerne. På Avernakø ser man at unge fra øen flytter tilbage og etablerer sig i husene, og at sommerhuskvarteret løbende får helårsbeboere, som også udgøre en væsentlig del af øens bosætningspotentiale.

Baagø

Besvarelse udeblevet.

Barsø

På Barsø foreligger der **ikke noget bosætningsarbejde**, men det er der ved at blive lavet om på i beboerforeningen, da der efter interviewet har skulle være møde om netop samme. Man har afholdt ”åben ø”-arrangementet for år tilbage men ikke de sidste år, og øen har i øjeblikket 2-3 huse til salg, som man ønsker at få solgt til helårsbrug.

Birkholm

På Birkholm foreligger der **ikke noget bosætningsarbejde**, men indtil disse år har der heller ikke været noget til salg eller ledigt. På Birkholm vil man gerne havde flere indbyggere, og det kunne være i forlængelse af nye udlejningsmuligheder, tilføjer informanten, men øen har en begrænset boligmasse.

Bjørnø

På Bjørnø foreligger der **ikke noget bosætningsarbejde**, og dette fordi, at der intet er til salg på øen. I kølvandet på en småø-kampagne blev et sommerhus engang solgt, men så længe intet ledigt haves, er der ikke plads til flere. Selve bebyggelsen på Bjørnø ligger ned til havet hvorfor at miljølovgivning står i vejen for, at man eventuelt kunne udvide boligmassen her, for at gøre plads til flere indbyggere. Til gengæld er man opmærksom på, at når der bliver sat noget til salg i forbindelse med generationsskifte på gårdene og i de gamle huse, så ser man helst at de bliver markedsført overfor huskøbere, der har i sinde at bruge det til helårsbrug. Bjørnø har, ifølge informanten, gode færgeforbindelser, mange afgang og kort overfartstid, hvorfor søgningen til Bjørnø er høj. Indbyggerne på Bjørnø er dygtige til at præsentere deres ø som et dejligt sted at være helårsbeboer, og har i det hele taget formået at skabe et godt billede ud ad til.

Drejø

På Drejø foreligger der **ikke noget bosætningsarbejde**, og dette fordi, at der intet er til salg på øen. Indbyggertallet ’lider’ også her under, at boligmassen, der egner sig til hele familier, i høj grad bliver beboet af et segment af indbyggerne, hvor børnene ikke længere bor hjemme, hvorfor den samme plads som i tidligere tider husede flere, efterlader nutidens lokalsamfund med væsentlig færre indbyggere – pr. husstand og derfor også i selve lokalsamfundet totalt set. Informanten foreslår, at der i så fald bør bygges nye huse, altså ske en udvidelse af boligmassen, hvis der skal gøres noget med det samme. En stor andel pensionister blandt Drejøs indbyggere og pendlerudfordringer kan blive et problem med tiden, skønner informanten, og derfor er man begyndt at vende det i beboerforeningen, og i samarbejde med kommunen, der har igangsat et visionsmøde og skal skitsere en arbejdsplan for øen.

Egholm

På Egholm foreligger der **ikke noget bosætningsarbejde**, og dette fordi, at der intet er til salg på øen. Søgningen til eller efterspørgslen på huse på Egholm er ligeledes stor her, og derfor er Egholm Samråd, den lokale beboerforening, begyndt at undersøge mulighederne ved kommunen for, at man kan få udstykket jord og givet tilladelser til at bygge eller sælge, for at andre kan bygge. Som i Bjørnøs tilfælde, er her også gode pendlermuligheder, med hyppige afgang og kort overfartstid.

Endelave

På Endelave **foreligger der ikke noget bosætningsarbejde**. I beboerforeningen udveksles der ideer og tanker om hvad man kunne lave på øen, hvorfor den således danner rammer for eventuelt bosætningsarbejde i fremtiden – det er også her, at man har formidlet og bibeholdt en kontakt til borgmesteren inde på fastlandet. Blandt andet har man diskuteret muligheden for om man i samarbejde med fastlandskommunen (Horsens) kunne modtage migranter eller flygtninge på Endelave, hvor kommunen således skulle leje nogle af husene på øen til det formål. Man har også på et tidspunkt kontaktet en række boligforeninger på fastlandet for at undersøge muligheden for, om de ville bygge og lave noget, men dette bar ikke frugt. Derudover har man et glashus til rådighed i Horsens hvor man kan udstille ting og sager, reklamere og uddele foldere om øen og bosætningsmulighederne. Øen er i stigende grad præget af at ældresegmentet vokser, også når det kommer til store dele af tilflytterne – både helårshuse og sommerhuse bliver i høj grad købt af ældre folk. Dette er umiddelbart et problem, for på Endelave ligger der også en skole, og dens fremtid afhænger af, om man kan tiltrække nogle børnefamilier, og i øjeblikket er der ikke ret mange børn. Det er således en topprioritet for beboerforeningen at kunne bevare den lokale skole. Hussalget er ellers gået fint de sidste par år, men det synes bare at være de 'forkerte' tilflyttere, man har fået i forhold til at få bevaret skolen. Af den ledige boligmasse og iblandt lejeboliger, varierer kvaliteten en del. Privat bygges der i øjeblikket nogle lejeboliger, herunder også en ældrebolig. Man har tidligere haft en indslusningsbolig, men den blev inddraget af kommunen, som ejede selve bygningen.

Fejø

På Fejø **varetages bosætningsarbejdet af beboerforeningen og erhvervsforeningen**. For år tilbage deltog man i nogle af de store af SaDS's kampagner og fik ved den lejlighed et sted imellem 10-15 nye indbyggere, men som i løbet af 5-6 år allerede var flyttet igen. Derfor har

man på Fejø sat sig for ikke at 'oversælge' øen, men derimod sikre sig, at det er den rette, varige tilflytning, der sker på øen, ved at fremstille ø-livet så præcist som muligt. Man har altså forsøgt at gå professionelt til værks, men dog stadig i forhold til at få aktiveret de kvalificerede, frivillige kræfter, som findes på øen og i lokalsamfundet. Derfor har man blandt andet arbejdet med at instruere en ung øbo i at sætte folk ind i hvordan forholdene på øen er og at guide i hvordan ø-livet er – også om vinteren. Derudover har man også ambitioner om at anvende antropologien eller psykologien i forhold til at appellere til samarbejder med universiteter, for på den ene side at blive klogere på hvilken type af mennesker (især iblandt unge), der godt kunne tænke sig at bo på en småø, og på den anden side for at blive klogere på, hvor man i fremtiden med rette kan reklamere, hvis man netop ønsker at få fat i disse; altså for at kunne målrette markedsføringen af øen og dens bosætningsmæssige potentiale for især unge mennesker. Bosætningsarbejdet på Fejø er hjulpet godt på vej af at man har mange færgeafgange og en kort overfartstid, og blandt andet derfor fokuserer man mest bosætningsarbejdet på hvilken slags tilflytter man ønsker: folk i 20'erne, 30'erne og børnefamilier. Især i forhold til det yngre segment er man på Fejø utrolig opsat på at danne rum for nye boformer og alternativer til det konventionelle og det sædvanlige: informanten understreger at der ville være god plads til blandt andet kollektiver og lignende, hvorfor man især har forsøgt at markedsføre øen til unge og studerende – blandt andet også ved at 'hoppe ombord' på Anton Berg-julebussen, og dele foldere ud og forklare om Fejø og bosætningspotentialet der, til netop unge, studerende. Da øen også har en skole, bliver det på den ene side også nemmere at tiltrække børnefamilier, og på den anden side, også streng taget nødvendigt netop at tiltrække flere af denne type tilflyttere. Fejø-indbyggere har, foruden at arbejde med fortællingen om det gode liv på deres egen ø, også været med i kampagnen Lolland-Falster Lovestorm, for at tilbagevise de negative fremstillinger der kendes fra området, blandt andet fra TV2-programmet *På røven i Nakskov*. Derudover afholder man frugtfestivaler hvor øens æbleproduktion er medvirkende til bosætningsarbejdet, når det skaber opmærksomhed og forstærker billedet af øen som et spændende sted for folk der har smag for lokale råvarer og produktioner. Derudover fjernede flexbolig-lovgivningen omkring 30 huse fra et helårshus-marked til fordel for de 10, som nu i dag står ledige, og på selve boligmarkedet er det først rigtig nu, at der er begyndt at komme luft i budgettet siden krisen.

Femø

På Femø **foreligger der ikke noget bosætningsarbejde**, andet end det, at man for år tilbage, efter påbud af kommunen, skitserede en visionsplan for øens udviklingspotentiale og fremtid – havde man ikke indvilliget i at lave en sådan, lød meddelelsen fra kommunen, at så ville

man fjerne en færgeafgang. Visionsplanen kom til at handle om både turisme og bosætning, hvor man fik lagt fast, at grundet dårlige pendler-vilkår samt at man ingen skole på øen længere havde, kunne man ligeså godt fokusere på at lave de bedst mulige betingelser for det ældre segment af tilflyttere: man besluttede sig så at sige for at arbejde hen imod at blive en pensionistvenlig ø. Altså at bosætningsarbejdet skulle formes så det specielt appellerede til det ældre segment af mulige tilflyttere. Alle slags tilflyttere er velkomne, men man holder sig fra øens side til at fokusere på det skitserede segment, og i den forbindelse bør det også nævnes, at man på Femø ønsker at stabilisere indbyggertallet – både af hensyn til bevarelse af færgeforholdene og selve lokalsamfundet – så det ikke falder yderligere, men anerkender dog samtidig, at så længe der er cirkulation på boligmarkedet – helårssalg eller ej – så bliver husene også sat i stand og vedligeholdt. Det har alt sammen værdi for lokalsamfundet uanset hvad. Hussalget har forløbet fint over de sidste par år, både hvad angår helårs- og sommerhuse – sommerhuse tages i stigende grad i brug som helårsbrug – og i den forbindelse har man også gjort meget for at fremvise hvad der er ledigt og hvad der er til salg for turister og gæster. Måske i forlængelse af når sommerhusene tages i brug som helårsbrug, er det endnu en medvirkende faktor til, at det er ældresegmentet der vokser på øen.

Fur

På Fur varetages bosætningsarbejdet af Fur Udviklingsråd og af beboerforeningen. En del af bosætningsarbejdet har handlet om at få øen til at være synlig, blandt andet i pressen, hvilket man har brugt megen energi på, og derudover også at samarbejde med kommunen i forskellige projekter, blandt andet et hvor man ville tiltrække hollandske tilflyttere. Dette har mestendels været varetaget af beboerforeningen. Det unikke ved Furs bosætningsarbejde er arbejdet omkring Fur Udviklingsråd og dets struktur og metoder: Fur Udviklingsråd er Furs svar på en bosætningsgruppe, men i modsætning til mange af de andre bosætningsgrupper, som er beskrevet her, er denne gruppes arbejde udelukkende på et strategisk niveau. Fur Udviklingsråd har derfor udelukkende fokus på udvikling, strategi og projekter, herunder udtænkning, finansiering og mulige samarbejdspartnere ved samme. De lange seje træk i processen med at skabe Udviklingsrådet var meget interessant ifølge informanten, og derudover fandt man også ud af, at der ligger mange personlige, strategiske, netværksmæssige og faglige kompetencer gemt, som kan have en afgørende betydning for bosætningsarbejdet. Noget andet interessant fra projektet omkring Fur Udviklingsråd og dets tilblivelse er, at man fandt ud af, at det ikke nødvendigvis var de mest synlige segmenter, og typisk indvalgte øboere i forskellige foreninger, der løftede opgaven bedst med at planlægge udviklingen og lave strategier for øen. Derfor strukturerede man selve gruppen således, at kun 4 ud af de 7 medlemmer i Udviklingsrådet, kunne vælges, og man søgte helt at undgå

overlap til beboerforeningen, så ikke for mange interesser blev blandet sammen. Denne konstruktion er blandt andet mulig på en ø med relativt mange indbyggere. Fur Udviklingsråd er et resultat af et flerårigt pilotprojekt, 'Fem viser vej' hvor en lille håndfuld byer/områder skulle aktivere kræfter i lokalsamfundet og udtænke mulige løsninger på fremtidens udfordringer for disse områder. Da Fur trådte ud af dette projekt havde man nået målsætningerne: Fur Udviklingsråd er således et levedygtigt og idérigt organ, der på et meget højt plan arbejder med blandt andet bosætningsarbejdet og dets potentiale i fremtiden – endnu et formål indenfor dette er at arbejde sammen med iværksætterne, da man erkender at erhvervsstrukturerne på øen har ændret sig drastisk i løbet af de sidste 50 år, og derfor fortjener opmærksomhed fra Udviklingsrådets side, hvis man skal forbedre forholdene for disse. Selve indtrædelsen i et sådanne projekt skete som reaktion på, at den af kommunen tidligere skitserede planstrategi overhovedet ikke omfattede områder som Fur, men kun de større byer i kommunen. Tidligere var der op imod 20 ledige huse, men i dag er det nærmere 10, og det tillægger informanten det forhold, at krisen ikke længere overskygger boligmarkedet som for bare få år siden. Der er således fremgang hvad dette angår.

Hjarnø

På Hjarnø foreligger der **ikke noget bosætningsarbejde**, da der ikke er ret meget ledigt, og desuden har man også haft en rigtig positiv udvikling i indbyggertallet de sidste par år – og informanten understreger, at dette har været sket mere eller mindre af sig selv. I kølvandet på en af de større bosætningsprojekter i SaDS fik man en enkelt tilflytter som direkte resultat, men til gengæld rigtig megen god omtale, og på Hjarnø har man levet af den gode fortælling om det at flytte på en ø. I øjeblikket er kun 3 huse til salg, men ikke alt er i en børnefamilievenlig prisklasse. Hjarnøs udvikling i indbyggertallet har været positiv på flere planer: ikke kun er indbyggertallet steget, men det er især også den helt unge generation der er fordoblet i forhold til for ganske få år siden. Dette er særdeles positivt; således er man gået fra for få år siden kun at have 3 børn til i dag at have 12, hvilket er med til at bevare den lokale skole og sandsynliggøre yderligere tilflytning af børnefamilier i fremtiden. Endvidere forklarer informanten, at man i samme periode har set, hvordan et ungt pars positive oplevelser med øen har tiltrukket flere af denne slags indbyggere/tilflyttere, og dermed skabt en (ukontrolleret) udvikling – de efterfølgende tilflyttere var således en del af førstnævntes netværk på forhånd. På Hjarnø er mulighederne for, at man kan leje sig ind også til stede, og derudover har det også været muligt at komme dertil og bygge nyt.

Hjortø

På Hjortø foreligger der **ikke noget bosætningsarbejde**. Ifølge informanten er øen for lille, indbyggertallet for lavt, og erhvervs- og pendlermulighederne for dårlige, til at der kan laves nogle initiativer med henblik på tilflytning og varig bosætning. Til gengæld egner øen sig specielt godt til naturoplevelser og kajak-sejlads, hvorfor informanten peger på, at øens fremtid i det hele taget skal fokusere på turismepotentialet. En enkelt ejendom står ledig på øen, men lånemulighederne er ligeledes her dårlige.

Lyø

På Lyø foreligger der **ikke noget bosætningsarbejde**, andet end at man igennem beboerforeningen og ved frivillige kræfters bidrag, har afholdt et ”åben ø”-arrangementet i forbindelse med Grundlovsdag. Ved samme lejlighed var der i samarbejde med kommunen blevet forordnet gratis transport med færgen for folk udefra, hvorfor man i den anledning planlagde at gøre ekstra meget ud af på Lyø at synliggøre og præsentere den ledige boligmasse overfor eventuelt interesserede købere. I Lyø Kultur- og Besøgscenter har man haft en lejlighed i den nu nedlagte skole, der i princippet skulle fungere som en indslusningsbolig, men som i de sidste par år ’bare’ har været lejet ’almindeligt’ ud – Lyø Kultur- og Besøgscenteret varetager opgaven med at eje og udleje denne bolig, men hører formelt under beboerforeningen. Man forestiller sig der, at flere af sådanne ’prøve-lejligheder’, kunne være med til at løfte bosætningsopgaven på sigt. På Lyø har fibernet og hjemmearbejdspladserne ikke slået til, hvorfor at øen i praksis er en pendler-ø, dog, ifølge informanten, kun med de ringeste forhold for øjeblikket – lange overfartstider og en delefærge til nabooen Avernakø. Dette lægger et strukturelt pres på børnefamilier og unge tilflyttere, som der derfor ikke er ret mange af på øen. Af ledige huse er der i øjeblikket 8, hvoraf ca. 3 er indflytningsklar, og resten er såkaldte håndværkertilbud. På Lyø peger man især på, at landevejsprincippet, samt bedre og hurtigere overfart (hvor der altså ikke spares på brændstof) er vejen frem, hvis øen skal opleve fremgang i indbyggertallet og blive mere attraktiv for unge tilflyttere og børnefamilier. Dernæst foreslås bedre boliger som et kardinalpunkt for at forbedre mulighederne for bosætning.

Mandø

På Mandø foreligger der **ikke noget bosætningsarbejde**, men man er kollektivt begyndt at kigge på, hvem man gerne ville have til øen, og hvem der har mulighed for at bosætte sig der. Beboerforeningen, eller Fællesrådet som det her kaldes, har med andre ord lagt en slags strategi, der forholder sig til hvilket segment, man på Mandø mener, at man bør fokusere på at tiltrække. Man har således på Mandø bestemt sig for, at man vil arbejde hen imod at tiltrække især det ’grå guld’, fremfor børnefamilierne. For øjeblikket er der ingen ledige

helårsboliger, men man har den udfordring, at der indimellem ved salg af 'gamle' huse og generationsskifte sker det, at helårshuse bliver til fritidshuse, hvilket ikke er godt for indbyggertallet, som ifølge informanten ikke tåler at blive lavere nu. Derudover er et nyt projekt i opstartsfasen, nemlig et prøvehus eller indslusningsbolig, men ellers er der for så vidt ikke lavet nogle projekter, hverken annoncering eller branding. Man vil hellere tage fat på at arbejde sig hen imod at skabe ordentlige rammer for bosætning, f.eks. ved at sikre internet og infrastruktur.

Nekselø

På Nekselø foreligger der **ikke noget bosætningsarbejde**, fordi der intet er til salg på øen. Selv sommerhusene tenderer til at gå i arv, og øen er totalt fredet, hvorfor indbyggertallet således i øjeblikket er på sit maksimale. Af samme grund har man et roligt forhold til det nuværende indbyggertal, og ingen igangværende projekter eller planer for bosætningsarbejdet.

Omø

På Omø **varetages bosætningsarbejdet af bosætningsgruppen** i samarbejde med beboerforeningen, fordelt på den vis, at beboerforeningen organiserer deltagelse ved forskellige arrangementer – heriblandt SaDS's kampagner – der bidrager til bosætningsarbejdet, og bosætningsgruppen står i høj grad for selve branding af og fortællingen om den gode ø, Omø. I den forbindelse bliver der sluppet rigtig mange kræfter løs: På Omø har man en såkaldt Omø-dag, hvor man åbner øen op og viser den frem for potentielle tilflyttere, og det er meget velbesøgt ifølge informanten. I den forbindelse arbejder bosætningsgruppen rigtig meget med at lave reklame og synlighed i forlængelse af de mange aktiviteter på Omø-dagen, som beboerforeningen organiserer sammen med andre foreninger på øen. Derudover har man kulturdage, altså 3 dage, hvor Omø har et stort program, der også bidrager til synligheden af øen og dens kvaliteter på det nærmeste fastland, samt en kapsejlads, der også er velbesøgt af folk udefra. Det er således alt sammen mærkedage, som øen selv har skabt, og som gør, at folk på fastlandet forbinder Omø med megen aktivitet og gode muligheder. Beboerforeningen står som sagt for de overordnede arrangementer, og bosætningsgruppens arbejde her er således meget i forhold til branding, promovering og formidlingen af fortællingen om det gode liv på Omø. Derudover har man på Omø-dagen også arbejdet med fremvisning af øens ledige boliger, sørget for gratis færgetransport og formidlet ø-livets kvaliteter i forhold til helårsbeboelse og som en i høj grad velegnet ø til pendlertilværelsen. Ved tilflytning har man gjort meget ud af fra bosætningsgruppens side at gøre det rart for tilflytterne, at få dem til at føle sig velkomne og bidraget til at integrere dem

i øens forhold og foreninger. Derudover har man også skitseret og fastholdt et fokus på sammenhængen imellem turisme og bosætning, og derfor arbejdet ud fra, at gode turistoplevelser godt kan blive til noget mere. I de sidste par år har der været et nogenlunde stabilt indbyggertal, men man arbejder hårdt for at få flere børnefamilier til øen, da der stadig er en lille skole på øen, og et forholdsvis stort ældresegment. Den største udfordring i den forbindelse er færgeoverfarten, der til tider er præget af ustabilitet og uregelmæssigheder, samt reducering af sejlplaner. Kommunen har skitseret forslag og planer med flexboliger, som indtil nu deler vandene på øen. Om muligt kunne der ud af et sådant projekt blive en indslusningsbolig. Derudover har man en boligforening, der har lavet almene boliger og et aktivitetshus. Man ville med det forsøge at rotere befolkningen og ejer-strukturen i forhold til ældresegmentet og boligmassen, men det virkede ikke efter denne hensigt: Det har vist sig at de ikke bliver brugt af ældre folk fra gårdene, men derimod af udefrakommende, der 'kun' vil leje sig ind på øen. Der er hele tiden lidt gang i hussalget, men det meste af det ledige er ikke særlig børnefamilievenligt.

Orø

På Orø varetages bosætningsarbejdet af beboerforeningen, der forbinder mange forskellige aktiviteter og bidrag sammen. Selve bosætningsarbejdet i beboerforeningen er kommet i stand på baggrund af nogle af de større SaDS-kampagner for år tilbage. Inde på fastlandet (i Holbæk) har man gjort brug af en lille bod, hvor man reklamerer for øen, udstiller lokale produkter og deler brochurer ud, for at skabe lokal opmærksomhed om Orø som spændende helårssamfund. Dernæst har man gjort meget for også at gøre opmærksom på Orø i mediebildet, med henblik på øen som et dejligt sted at være helårsbeboer, samt lagt energi i konsultantsamarbejde med kommunen, som også synes at havde medvirket til en positiv udvikling. Et større bosætningsarbejde på Orø har også været det, at få ændret planlovgivningen således at sommerhuse kunne blive brugt til helårsbrug, hvad der også var interesse for iblandt nogle af sommerhusejerne – og det frigav en hel del huse til helårsboligmassen. Resultaterne af disse bestræbelser har både gavnet Orø på turismefronten, og ligeså vel hvad tilflytningen angår: i øjeblikket modtages der mange henvendelse fra folk (på ugentlig basis), der er interesserede i at slå sig ned på Orø, og især iblandt københavnere – og børnefamilier – findes dette nye segment, hvorfor det således er en særdeles positiv udvikling. For informanten at se er én af de største udfordringer i forhold til at få udskiftet eller cirkuleret boligmassen på markedet, at det folk gav for deres huse før krisen (i 2008) vil de naturligvis også helst have for dem nu, hvor de selv skal sælge. Men ellers har husene været billige, og informanten tilføjer, at ud af hele boligmassen, så er de 10-15 huse, der er til salg i øjeblikket, hurtigt cirkuleret.

Sejerø

På Sejerø **varetages bosætningsarbejdet af bosætningsgruppen** i samarbejde med beboerforeningen, fordelt på den måde, at beboerforeningen organiserer deltagelse ved forskellige arrangementer – heriblandt SaDS's kampagner – der bidrager til bosætningsarbejdet, og bosætningsgruppen står i høj grad for selve branding af og fortællingen om den gode ø, Sejerø. Der er således lidt af hvert af initiativer i den forbindelse: Beboerforeningen sørgede for, at Sejerø var repræsenteret ved SaDS-kampagnen, hvor man deltog i København, og derudover har man bibeholdt "åben ø"-arrangementet, dog på en lidt bedre dato i forhold til at tiltrække gæster. Informanten understreger, at det er glimrende initiativer i forhold til at skabe opmærksomhed, men at der ikke erfare nogen direkte effekt i forhold til tilflytning ved samme. Derudover deltager man ved messer og arbejder sammen med kommunen, som har en bosætningskonsulent, hvormed at yderligere bosætningsarbejde bliver lavet til gavn for Sejerø. Bosætningsgruppens opgave har hidtil været at lave foldere, der skal reklamere for ø-livet, og man har især forsøgt at fokusere på børnefamilier. Der er nemlig en skole på Sejerø, som er meget vigtig at få bevaret, og derfor har man dette fokus. Sejerø er ifølge informanten ikke i en tilstand af krise for øjeblikket hvad indbyggertallet angår, men man tåler alligevel ikke, at det bliver lavere, og især ikke i forhold til skolen. Et større problem på Sejerø er, at hussalget går rigtig sløvt. Dette hænger sammen med, at de huse, der blev købt før krisen ikke lader sig sælge i dag, grundet hvad ejerne har proppet i dem og derfor forventer at få igen. Der er 15 huse til salg af meget forskellig kvalitet.

Skarø

På Skarø foreligger der **ikke noget bosætningsarbejde**. Beboerforeningen har på vegne af øen deltaget ved nogle af SaDS's kampagner, og derudover beskriver informanten, at der også er den normale annoncering af et ledigt hus, nemlig ved ejendomsmæglerens arbejde. Øen har brug for flere og nye indbyggere, og ifølge informanten bliver 3 ejendomme snart ledige, hvoraf kvaliteten er lidt svingende.

Strynø

På Strynø **varetages bosætningsarbejdet af bosætningsgruppen**, som oprettedes for 10-15 år siden af 5-6 forskellige, frivillige øboere. Bosætningsgruppen startede ud med ikke at have nogle midler overhovedet, men har været dygtig til at søge og få ressourcer ved forskellige fonde. Et udgangspunkt for bosætningsgruppens arbejde har været at reklamere og synliggøre

øen – dette ved først og fremmest at lave en pjece om livet på Strynø og udarbejde vigtige informationer om øen generelt, der skal kunne findes nemt på Strynøs hjemmeside. Der er et godt flow i produktionen og forbruget af pjecer og vedligeholdelse af informationer, hvorfor det er en central opgave for gruppen at varetage. Derudover har bosætningsgruppen sat en række spændende initiativer i værk: matching-princippet og kontaktudvalget/personerne handler om, at når man vil tiltrække mennesker til øen, så skal den potentielle tilflytter kunne relatere til det, han eller hun ser. Derfor matcher man mennesker, således at det er en børnefamilie-forældre, der skal forklare børnefamilier udefra, hvordan man får det hele til at lykkes som børnefamilie på en ø – ikke pensionister, der ikke har disse forhold at arbejde med. Og når folk så kommer til øen og bosætter sig, så fortsætter kontaktpersonerne med at give dem netværk og tilhørsforhold, venskaber, mm. De, der bliver matchet bliver organiseret af bosætningsgruppen, men behøver langt fra ellers at være en del af bosætningsgruppen eller beboerforeningen: således formår bosætningsgruppen også at aktivere frivillige kræfter på øen, der ellers ikke synes organiseret eller aktiverede. Folk på Strynø føler sig også kaldet til at medvirke i den sammenhæng, da det både formelt og uformelt betragtes som en ø-opgave at løfte. Endvidere har man en bedstemor-ordning, hvor man organiserer børnepasning på frivillig basis i forhold til forskellige pendler-problemstillinger, som både kan været planlagt men også ved akutte behov. Foruden at dette løser en del praktiske problemer for de indbyggere, der ikke har bedsteforældre på øen, er det også sandsynligt at forestille sig, at dette initiativ har en overvældende effekt på følelsen af stedtilknytning, integration og opretholdelse af den sociale sammenhængskraft på øen. Bosætningsgruppen har også taget sig meget af at skabe et godt forhold til fastlands-politikerne i kommunen, samt at opretholde god kommunikation, og lægge fælles planer og visioner for øens udviklingspotentiale. På Strynø er man meget glad for det gode samarbejde, for man forestiller sig at bevaring af skole, institutioner og ældreboliger skal kunne sikres herigennem. Bosætningsgruppen har også på vegne af øen og beboerforeningen deltaget ved en række feriemesser sammen med Langelands Turistbureau og lignende arrangementer, da man har erklæret på Strynø, at alle turister skal betragtes som potentielle tilflyttere. Indbyggertallet svinger lidt, men er ellers nogenlunde stabilt. Ledige huse forefindes i fåtal, men også i ret forskellig stand.

Tunø

På Tunø varetages bosætningsarbejdet af beboerforeningen og skolebestyrelsen, der virker i forhold til afholdelse af arrangementer og branding af øen. Især har man 'solgt' Tunø som et rigtig dejligt sted for børnefamilier – både som turistdestination og som helårssamfund. Dette forstærkes også ved, at man har en skole på øen, og der er i forlængelse af skolen og skolebestyrelsen blevet mobiliseret en masse frivillige kræfter til aktiviteter og

arrangementer, der har skulle fremme udviklingen på øen. Derudover har man gjort meget for at lave reklame: i ugeblade og på tv, hvilket tidligere har givet ekstra opmærksomhed og søgning til Tunø. I forbindelse med købmandsforeningens overtagelse af købmandsforretning blev Tunø Fonden oprettet, som støtter en række forskellige almennyttige formål og projekter på øen, herunder oprettelse og drift af en indslusningsbolig, der dog i øjeblikket fungerer som en almindelig lejebolig. Man har også haft ekstra fokus på indkøbsmuligheder og tilrettelagt købmandsforretningen efter et sådanne fokus, der både har gavnet turismen og bosætningsbetingelserne på øen. Lange overfartstider og mindre gode færgebetingelser i det hele taget er en væsentlig udfordring for bosætningsarbejdet på Tunø, og man har også måtte kigge på det faktum, at der så godt som ingen ledige stillinger er på øen, og ej heller lokale arbejdspladser – de ledige stillinger der er, har man besluttet skal være knyttet til en bopælspligt for netop at sikre, at folk udefra ikke skal kunne komme og tage arbejde uden også at blive en del af lokalsamfundet. Dertil har man også forsøgt at reklamere for ledige stillinger på øen i forhold til fastlandsindbyggere, for på den måde at få flere indbyggere. Af boliger er der intet ledigt for øjeblikket, og man har for en del år siden prøvet at undersøge hvordan man vil kunne udvide boligmassen yderligere af samme årsag, men for den eksisterende boligmasses part opleves det, at husene generelt bliver sat til et for højt prisniveau – som på andre øer tilskrives krisen i 2008 dette forhold.

Venø

På Venø **varetages bosætningsarbejdet af beboerforeningen**. Dette sker ved at beboerforeningen organiserer en masse frivillige kræfter og laver en masse arrangementer i løbet af påsken og pinsen, der alt sammen har til formål at fremvise de bedste sider af Venø, som et dejligt lokalsamfund at være helårsbeboer i – fastlandsbeboere rejser i den forbindelse gratis med færgen på nogle af disse dage. På Venø ser man også lejemulighederne som en væsentlig del af lokalsamfundets udvikling, og på øen har en boligforening fra fastlandet også haft held med at bygge og drive en håndfuld lejeboliger. Ligeledes afholdes også arrangementer af beboerforeningen og andre samarbejdende, lokale foreninger, hvor man forsøger at medinddrage alle ny-tilflyttede på øen. Alle disse arrangementer er mere eller mindre igangsat uafhængigt af SaDS kampagner og udgør således Venøs bosætningsarbejde. Informanten understreger også hvor privilegeret Venø er i forhold til mange øer: man har her nogle fantastiske færgeforhold og et rigtig godt samarbejde med både fastlandskommunen og boligforeningen, hvilket gør bosætningsarbejdet en hel del nemmere. Men serviceniveauet skal opretholdes, og derfor laver man de ovenstående arrangementer for at vedblive at have bosætning på øen. På Venø er der kun få huse til salg, og overordnet set er boligmassen på Venø rigtig fin.

Bilag 2

Idekatalog: Erfaringer fra bosætningsgruppedannelser og bosætningsarbejde med inspiration og gode ideer fra andre øer

I dette bilag vil nogle bud blive givet på hvad småøerne kan gøre for enten at komme i gang med bosætningsarbejdet eller give det ekstra fart på. Disse ideer og erfaringer, vil delvist være baseret på bosætningsundersøgelsens analyse, konklusion og pointer, og delvist stamme fra diskussionerne og erfaringerne fra temamødet om bosætning d. 29. april i Odense, som blev afholdt i forbindelse med generalforsamlingen i LAG Småøerne (småøernes Lokale Aktionsgruppe). Især hvad Kirsten Sydendals (Fejøl) bidrag til disse diskussioner angår, som for visse dele allerede er berørt eller antydnet i den foregående analyse her, og for andre består af hidtil uberørte emner eller områder. Det er således håbet, at det følgende kapitel kan bidrage med inspiration og gode ideer til, hvad man kan gøre i bosætningsarbejdet på de af småøerne, hvor man ikke hidtil har lavet særligt mange projekter eller initiativer.

Brugen af bosætningsgrupper

Brugen og oprettelsen af bosætningsgrupper som en naturlig forlængelse af beboerforeningens arbejde for at fremme bosætningen, lader til at være et godt sted at starte. Hvor beboerforeningen beskæftiger sig med en lang række forskellige opgaver og ansvarsområder for øen generelt, virker det til at skabe rum for fordybelse og opfindsomhed, når man opretter en bosætningsgruppe herunder. I nogle få eksempler var bosætningsarbejdet varetaget af en uafhængig bosætningsgruppe eller en helt anden forening, men på langt de fleste af de danske småøer har man ingen bosætningsgrupper, men derimod beboerforeninger, og til dem retter især denne argumentation sig. Bosætningsgruppens opgaver vil som oftest handle om branding og om fortællingen om det gode ø-liv, samt bosætningsprojekter og synlighed. Beboerforeningen er derfor et oplagt sted at begynde arbejdet og få oprettet en bosætningsgruppe. Bosætningsgruppen skal ikke have en bestemt størrelse eller en bestyrelses-struktur, men blot være et rum for alle de frivillige kræfter – fra beboerforeningen såvel som fra det øvrige lokalsamfund – der godt kunne tænke sig at være med til at lave bosætningsarbejde og planlægge øens fremtid; og her dedikerer man netop kun sin koncentration til bosætningstemaet. Det er derfor et godt udgangspunkt, foruden at være oprettet under beboerforeningsregi, at appellere bredt til lokalsamfundets medlemmer om hjælp, da der oftest gemmer sig megen kvalificeret arbejdskraft og talenter heri, som blot venter på at blive aktiveret, organiseret og anvendt – både hvad angår leder- og andre specielle evner såvel som mere almindelige kompetencer. Oprettelsen af bosætningsgruppen

er derfor et samspil imellem beboerforeningen og lokalsamfundet og et rigtig godt sted at starte med bosætningsarbejdet. I de efterfølgende afsnit vil der blive givet bud på hvad bosætningsgruppen (eller blot beboerforeningen) blandt andet vil kunne bidrage med indenfor det bosætningsfremmende arbejde.

Brugen af indslusningsboliger eller boligudlåning

Indslusningsboliger er én af de bosætningsprojekter eller bosætningsfremmende elementer, hvor man kan få god brug af en ledig boligmasse, der hverken synes at kunne sælges eller udlejes på længere basis. I visse tilfælde er indslusningsboligen ejet af en forening, eksempelvis beboerforeningen, og da er der tale om boligmasse der enten er ejet i foreningsregi eller som skal købes/overtages af en forening. Hvis man på en ø har en del foreningsejede huse eller har huse, der tidligere har været ejet fælles (eksempelvis en nedlukket skole, etc.) er det nærliggende at forsøge at få rejst penge i foreningsregi til at oprette en eller flere indslusningsboliger i sådanne bygning ved køb eller overtagelse af disse. I Anholt-eksemplet har man dog gjort det anderledes, nemlig hvor almindelige huse og sommerhuse er inddraget i et indslusningsbolig-projekt. Dette er således med bidrag fra alle interesserede boligejere på øen, der gerne vil udlåne deres boliger i et par måneder eller et halvt år, men er dog organiseret af en forening, der også driver projektets hjemmeside. Det har betydet, at Anholt har fået væsentlig flere indslusningsboliger, dog ikke permanente, end man ellers regner med, at man kan have i et lokalsamfund på en dansk småø – og derudover bidrager det sikkert også enormt til både turisme og det lokale handelsliv, når man har en sådan lejemulighedsstruktur. Denne type af indslusningsbolig kræver således også noget forenings- og organisationsarbejde for at kunne lade sig gøre, og det kunne blandt andet være en opgave enten for en bosætningsgruppe eller et lignende udvalg. Dette blev også pointeret til temamødet om bosætning i slutningen af april i LAG'en, nemlig at man generelt skulle forsøge at bevæge sig hen imod at etablere flere indslusnings- og prøveboliger på småøerne.

Brugen af bosætningsprojekter

Af de forskellige bosætningsprojekter som bosætningsundersøgelsen har haft under luppen, synes især de to Strynø-projekter, Matching-princippet og 'bedstemor-ordningen', at være spændende. Matching-princippet er noget som man kan replicere på alle øer hvor der blot lever mennesker, og er således et glimrende stykke arbejde for en eventuel bosætningsgruppe at organisere. Ved henvendelse – eller blot i forbindelse med et "åben ø"-arrangement – bør man have et korps af forskellige slags mennesker klar til at tage imod turister og fremvise øen. Ved at betragte enhver turist eller besøgende som en potentiel tilflytter, kan man, eksempelvis når man sætter en børnefamilie-forældre til at vise rundt, bedre ramme og tiltale

en børnefamilie, der måske gerne vil flytte til en ø, og det samme gælder også for helt unge mennesker eller aktive ældre, alt efter hvem turisterne er. Bosætningsgruppen eller beboerforeningen kan i forbindelse med slige arrangementer med fordel appellere til lokalbefolkningen om involvering og engagement. Det modsatte gælder for 'bedstemor-ordningen', der på de småøer, hvor der er mange børnefamilier (og tilflyttere), kan opstå som et samarbejde eller itage sig form af en social relation imellem nogle grupper i lokalsamfundet, der næsten pr. definition er forskellige fra hinanden: den ældre generation, børnefamilierne og børnene, ej at glemme. Det er også en opgave for bosætningsgruppen at organisere i fald, at det skal være en del af øens bosætningsprojekter og noget, som man skal kunne anvende i et branding-øjemed for øen. Det er klart, at et sådant projekt også kan laves helt uden om bosætningsgruppen eller andre foreninger, altså hvor de involverede bare har aftalt noget (privat), der minder om en 'bedstemor-ordningen', men hvis det skal indgå i en reklame for ø-livet og være tilgængeligt for potentielle tilflyttere, så kræver det en grad af organisering og synlighed.

Brugen af bosætningskonsulenter

I særligt et eksempel fra bosætningsundersøgelsen blev brugen af bosætningskonsulenter fremhævet. Eksemplet stammede fra Orø, hvor Orøkontoret i samarbejde med Holbæk Kommune fik oprettet en stilling til ansættelse af en ø-konsulent, som havde en særlig uddannelses og erfaringsmæssig baggrund, der gjorde denne i stand til især at arbejde med events, synlighed og branding. At eksemplet netop handlede om disse emner var dog underordnet, for inddragelse af andre slags konsulenter kunne sikkert også bidrage til bosætningsarbejdet, som fremhævet i analysen. Oplevelsen af at have en ø-konsulent var dog ikke til at tage fejl af: Orøboerne havde stor glæde af en sådan, og derfor er det værd at kigge lidt nærmere på fænomenet. En bosætningskonsulent er som udgangspunkt et supplement eller alternativ til de frivillige kræfter i lokalsamfundet, der som oftest er organiserede af enten beboerforeningen, bosætningsgruppen eller en helt tredje forening/gruppe. En bosætningskonsulent kan bidrage med kvalifikationer og erfaringer, som måske ikke er tilgængelige blandt øens indbyggere, og derfor lader det til at være en god investering og et særligt værdiskabende initiativ; ø-konsulenten på Orø havde fokus på både turisme og bosætning, men som det er blevet erklæret flere steder i nærværende rapport, så er disse emner jo også nært beslægtet med hinanden. Men at oprette en sådan stilling er ikke noget, som beboerforeninger eller lignende har økonomi til, så i Orøs tilfælde var det i samarbejde med Holbæk Kommune, at denne blev til. I den forstand kan enhver dansk småø gå til sin kommune og bede om at få en sådanne stilling oprettet, men det er klart, at øer der er (meget) mindre end Orø, har sværere ved at få en stilling af samme omfang oprettet i en

tid, hvor kommunerne ellers skal spare. En løsning på det kunne være, at klynger af øer slog sig sammen om få oprettet en stilling til en bosætningskonsulent, som de så derefter skulle deles om – det kunne være i naturlig forlængelse af klyngeøer, der tilhører samme fastlandskommune og som ligger i hinandens umiddelbare nærhed. Og hvis man, som man fik på Orø, får lagt en række vigtige funktioner ind under titlen ø-konsulent (turisme, bosætnings, etc.), således at denne ikke kun arbejder med et enkelt, snævert emne, så bliver der lige pludselig varetaget mange opgaver, som vil kunne gavne både øen og kommunen, og som derfor 'retfærdiggør' omkostninger ved en sådanne ansættelse hos kommunen. Og det er måske noget af det der skal pointeres, hvis man vil have gennemført en sådan udviklingsplan. Som undersøgt og forklaret i bosætningsundersøgelsen, er ansættelse af en bosætningskonsulent, jf. Orø-eksemplet, i hvert fald ingen dårlig idé, og derfor er det vigtigt, at man udfører et grundigt forarbejde forud for et sådant udspil til ens fastlandskommune, som skal bero på strategi for udvikling og bredt samarbejde imellem småøerne indenfor samme kommunegrænse.

Alternativt bør det undersøges om fastlandskommunen allerede har en bosætningskonsulent, og om denne i så fald også har omfattet kommunens småø i sit arbejde.

Brugen af visionsplaner og strategier

Foruden en grundig plan i forhold til at få overbevist fastlandskommunen om det kloge i at ansætte en bosætningskonsulent til at varetage dele af bosætningsarbejdet på ens ø, er en mere grundlæggende strategi eller vision for ens ø og dens fremtidspotentiale også meget vigtig. Hvordan skal der være at leve i fremtiden på øen og hvilken slags indbyggere ønsker man sig her fremadrettet? Ved en diskussion og analyse af sådanne spørgsmål kan en beboerforening eller bosætningsgruppe nemlig i højere grad blive bevidste om hvilke slags forhold og betingelser øen allerede har, og hvilke man skal lægge sig i selen for at skabe/forbedre. Ved dette er der som oftest tale om et bredt samarbejde imellem øens forskellige grupper og segmenter, og dette organiseres som oftest bedst ved beboerforeningen. En grundig vision og dertilhørende debat må der til for at skabe et ordentligt fundament for fremtidsplanerne. En del af det almindelige bosætningsarbejde har blandt andet være at betragte al turisme som potentiel tilflytning, og derfor især at arbejde med den gode fortælling om øen samt synliggøre den ledige boligmasse, i forbindelse med afholdelse af arrangementer, samt at gøre øerne mere tilgængelige hvad angår færgetrafik og billetter (ifm. landevejsprincippet delvise indførelse).

Men endnu mere grundlæggende kunne man kigge på følgende: vil vi gerne have børnefamilier i fremtiden eller er det i højere grad det 'grå guld', som vi gerne vil have mere af fremover? Hvilke forhold passer bedst til vores ø som den er nu (er vi en familie-ø eller en

ældre-ø, eller en friluftslivs-ø, etc.?), og kan vi lave om på disse ved at arbejde med blandt andet strukturelle forhold og politisk pres overfor fastlandskommunen. Og kan man, som Kirsten Sydendal blandt andet foreslog til temamødet om bosætning d. 29. april, inkorporere generelle tendenser omkring fremtidens øliv (nye trends, slow living, etc.) ind i ens egen øs udvikling? Der findes ingen færdige pakkeløsninger eller modeller til dette, men det lader til at være et rigtigt vigtigt element i bosætningsarbejdet at have reflekteret over, for det udgør et vigtigt pejlemærke i den udvikling, hvormed en beboerforening eller bosætningsgruppe starter sit virke og arbejder sig fremad sidenhen.

Brugen af branding

Branding og fortælling er en vigtig del af bosætningsarbejdets almindelige bestanddele, og på de øer, hvor man har godt gang i den slags, har man især været god til at identificere de lokale, unikke kvaliteter: Hvad kan vi især her, som man ikke kan så mange andre steder – eller på andre øer? Hvad får tilflytteren ud af, at komme lige præcis herhen? Det er således ikke kun et spørgsmål om at brande den generelle ø-stemning (det lave tempo, roen og det sociale fællesskab i landsbyen), men også hvad man netop her kan, altså de helt unikke ting ved netop ens egen ø. Hvis man skal gå mere i detaljen med branding-arbejdet, så er Kirsten Sydendals forslagsliste et glimrende udgangspunkt, som hun især har anvendt i forhold til både Fejø og til bevægelsen Lolland-Falster Lovestorm: Brug Facebook (dvs. opret en side for øen), lav ”levende” storytelling i storbyerne med unge øboere og brug historier om, og promover, de øboere, der er ”10-20 år yngre end os selv” (i forbindelse med især arrangementer, ”åben ø”-dag og messer på fastlandet). Dernæst pegede hun på brugen af logoer, teksttyper og lignende som skulle strømlines når man anvender både sociale medier, mere formelle medier og andet, for at skabe en stærk visuel identitet – lidt som vi kender det fra firmaer, som kan genkendes på deres logoer. Dernæst pegede hun også på brugen af videoportrætter med blandt andet unge øboere og oprettelsen af en Youtube-kanal, som noget der kunne være med til at skabe et stærkt brand omkring øen. Alt sammen skulle være med anvendelse af forskellige virkemidler som humor og spænding, og med inspiration fra fremtidsforskere og eksperter fra den digitale verden. Det meste af det beror selvfølgelig på, at man har folk i lokalsamfundet, der kan finde ud af at arbejde med dens slags – og som gerne vil – men det må være et anliggende for enten en bosætningsgruppe eller beboerforeningen at finde og organisere disse; eller også at arbejde for at muliggøre brugen (og ansættelsen) af en bosætnings- eller mediekonsulent i samarbejde med fastlandskommunen, som vil kunne løse nogle af de ovenstående opgaver.

Om undersøgelsens forfatter

Jens Westerskov Andersen, praktikant ved Sammenslutningen af Danske Småøer i perioden 15. januar, 2017 – 30. maj, 2017; kandidatstuderende på Sociologiuddannelsen ved Aalborg Universitet. Kan kontaktes på nedenstående telefonnummer og mail i alle ugens dage i forbindelse med spørgsmål eller lignende vedrørende undersøgelsen.

Jens Westerskov Andersen

Østerbro 58a, 2.TH., 9000 Aalborg.

jens_wester_skov@hotmail.com

tlf. nr. 30249739